

«Τά Έγκαινία τοῦ Χριστιανικοῦ Ναοῦ»

Πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Χ. Καραϊσαρίδη
Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Πρόλογος

Σήμερα ἡ ἀκολουθία - τελετή τῶν ἐγκαινίων τοῦ Χριστιανικοῦ Ναοῦ εἶναι μία μακρά ἀκολουθία, χωρίς νά εἶναι δυνατόν νά διαπιστωθεῖ τεκμηριωμένα ὁ χρόνος καί ὁ τρόπος διαμόρφωσης αὐτῆς τῆς σημαντικῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς, ἡ ὁποία, σημειωτέον, στά ἀρεοπαγίτικα συγγράμματα συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν ἱερῶν μυστηρίων¹.

Ἡ Εἰσήγησις αὐτή στοχεύει στήν παρουσίαση τῶν κυριότερων σημείων τῆς ἀκολουθίας τῶν Ἐγκαινίων πού ἀφοροῦν, ἀφενός, στή γένεση καί διαμόρφωσή της καί, ἀφετέρου, στή σύγχρονη περιγραφή τῆς δομῆς της, ἀλλά καί στήν παράθεση ὀρισμένων βασικῶν συμβολικῶν καί θεολογικῶν στοιχείων πού ἐρμηνεύουν τά τελούμενα ἐν αὐτῇ.

Ἐπιλογικῶς θά ἀναφερθοῦν ὀρισμένα θέματα λειτουργικῆς ἐπικαιρότητας, εἰδικά γιά τόν ἐλλαδικό λειτουργικό χῶρο, μέ ἀναφορά στίς δύο κυκλοφοροῦσες σύγχρονες ἐκδόσεις τῆς ἀκολουθίας τῶν ἱερῶν ἐγκαινίων, ὅπως εἶναι ἡ ἔκδοση τοῦ ἐπίσημου ἐκδοτικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, δηλαδή τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας², καί αὐτή τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας Ἁγίου Ὁρους πού ἐκδόθηκε μέ ἐπιμέλεια τοῦ ἀειμνήστου διαπρεποῦς λειτουργιολόγου, μακαριστοῦ Ἰωάννου Φουντούλη³.

---

¹ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας*, κεφ. ΔΒ' «Περί τῶν ἐν τῷ μύρῳ τελουμένων καί τῶν ἐν αὐτῷ τελειουμένων», Ρ.Γ. 3, σ. 484-485.

² *Ἀκολουθία - Τάξις Ἐγκαινίων Ναοῦ*, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀνατύπωσις ΓΨ1984.

³ *Εὐχολόγιον ΔΨἐγκαινιαστικόν, περιέχον τήν τάξιν τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ναοῦ ὡς καί τὰς συναφεῖς τάξεις καί ἀκολουθίας*, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας, Ἁγίου Ὁρους 2003.

A. Ιστορικά στοιχεία για τή γένεση και διαμόρφωση τῆς ἀκολουθίας - τελετῆς τῶν ἐγκαινίων τοῦ χριστιανικοῦ Ναοῦ.

1. Προδρομικά στοιχεία τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων στὸν ἰουδαϊκό κόσμο.

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἔχουμε μνεῖα τῶν ἐγκαινίων στὶς ἐξῆς περιπτώσεις: α) Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου, β) Ναός τοῦ Σολομῶντος καὶ γ) Ναός τοῦ Ζοροβάβελ⁴.

Τὰ ἐγκαίνια τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου περιγράφονται στό βιβλίο τῆς Ἐξόδου, κεφ. 40. Σέ συνδυασμό μέ τήν περιγραφή τοῦ Ἐξοδ. 30, 22-29 παρατηροῦμε ὅτι καταγράφεται ἕνα ὑποτυπῶδες τελετουργικό καθιερώσεως, ἕνας καθαγιασμός διά χρίσεως εἰδικῶς παρασκευασμένου ἐλαίου («χρίσμα ἅγιον»)⁵ τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου, τῆς Κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης, τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος, τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ ὄλων τῶν λειτουργικῶν σκευῶν. Μάλιστα, μετά ὡς ἔνδειξη εὐαρέσκειας τοῦ Θεοῦ γιά τὰ κατά παραγγελία Του γενόμενα ἀπό τόν Μωυσῆ ἐπακολούθησε ἡ θεοσημία τῆς καθόδου τῆς Νεφέλης ἐπί τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου⁶.

Γιά τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος ἔχουμε τήν περιγραφή τοῦ βιβλίου Βασιλειῶν Γ' κεφ. 8 καὶ Παραλειπομένων Β' κεφ. 5-7. Καί στὶς δύο ὡς ἄνω διηγήσεις περιγράφεται ἡ τοποθέτηση τῆς Κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης ἐντός τοῦ Ναοῦ⁷. Δεδομένου ὅτι ἡ Κιβωτός τῆς Διαθήκης ἦταν ὅ,τι τό ἀγιότερο γιά τόν παλαιό Ἰσραήλ, τότε ἡ πράξη τῆς τοποθέτησής της ἐντός τοῦ Ναοῦ ἔμπεριεῖχε τρόπον τινά τήν τελετή καθιερώσεως τοῦ Ναοῦ⁸.

Ἐπίσης, στὶς ἴδιες διηγήσεις τῶν ἐγκαινίων καταγράφονται τὰ λόγια εὐλογίας⁹, ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Ναός εἶναι πλέον τόπος προσευχῆς¹⁰ καὶ τελεῖται ἡ πρώτη τελετουργία (θυσία) στὸν Ναό¹¹.

⁴ Γιά τήν ἀνοικοδόμηση αὐτῶν τῶν ναῶν βλ. Καραϊσαρίδη Κ., *Ὁ Χριστιανικός Ναός. Λειτουργική καὶ Θεολογική Θεώρηση*, ἐκδ. Ἄθως, Ἀθήνα 2007, σ. 31 κ. ἐξ.

⁵ Ἐξοδ. 30, 24.

⁶ Ἐξοδ. 40, 28-30.

⁷ Γ' Βασ. 8, 6-7 καὶ Β' Παραλ. 5, 7-8.

⁸ Lebedew P., *Liturgica*, μετάφραση καὶ ἐπεξεργασία ἀπό τόν Οἶκον. Filip Nicolai, Βουκουρέστι 1899, σ. 425.

⁹ Γ' Βασ. 8, 14-30 καὶ Β' Παραλ. 6, 3-21.

¹⁰ Γ' Βασ. 8, 31-53 καὶ Β' Παραλ. 6, 22-40.

¹¹ Γ' Βασ. 8, 62-66 καὶ Β' Παραλ. 7, 4-10.

Τά λόγια εύλογίας μπορούμε νά ποῦμε ὅτι καλύπτουν τό ὑμνολογικό καί εὐχετικό μέρος τῆς σχετικῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων, ἐνῶ εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ἡ τελετή ὀλοκληρώνεται μέ τήν προσφορά θυσιῶν. Τέλος, καί στίς δύο ὡς ἄνω περιγραφές τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος ἔχουμε, ὅπως καί στήν περίπτωση τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου, τήν κάθοδο τῆς Νεφέλης μέσα στόν Ναό¹².

Παρόμοια καί γιά τά ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ τοῦ Ζοροβάβελ ἔχουμε σύντομη περιγραφή στό βιβλίο τοῦ Ἑσδρα Β΄ κεφ. 6, 16-17. Στό Μακ. Α΄ 24, 52-59 περιγράφεται ἡ ἐπανάληψη τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπί τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου, γιατί ὁ Ναός εἶχε καταληφθεῖ καί βεβηλωθεῖ ἀπό τόν Ἀντίοχο τόν Δ΄ τόν Ἐπιφανῆ καί μετατράπηκε σέ εἰδωλολατρικό ναό. Ἔτσι, μέ τήν τέλεση τῶν ἐγκαινίων ἔχουμε ἐπαναφορά καί ἀπόδοση τοῦ βεβηλωθέντος ναοῦ στή λατρεία τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

Τά ὡς ἄνω ἐγκαίνια ἔγιναν στίς 25 τοῦ ἔνατου ἰουδαϊκοῦ μήνα, τοῦ ἐπονομαζομένου Χασελεῦ κατά τό 164 π. Χ. Τότε ἀποφασίσθηκε κάθε χρόνο νά ἐορτάζεται ἡ ἀναμνηστική ἐπέτειος τῶν ἐγκαινίων μέ ἐκδηλώσεις πού διαρκοῦσαν ὀκτώ ἡμέρες μέ ἡμέρα ἐνάρξεως τήν 25ῃ τοῦ μηνός Χασελεῦ, πού ἀντιστοιχεῖ στά μέσα τοῦ μηνός Δεκεμβρίου τοῦ ρωμαϊκοῦ ἡμερολογίου¹³. Ὁ Κύριος σύμφωνα μέ τό χωρίο Ἰωάν. 10, 22-23 ἔλαβε μέρος σέ ἕναν παρόμοιο ἐορτασμό ἐγκαινίων¹⁴.

2. Τά ἐγκαίνια στόν εἰδωλολατρικό κόσμο.

Στόν εἰδωλολατρικό κόσμο ἔχουμε, ἐπίσης, τελετές ἐγκαινίων στήν καθιέρωση ναῶν καί βωμῶν¹⁵. Ὁ Π. Τρεμπέλας παραπέμποντας στόν P. de Puniet¹⁶ ἀναφέρει ὅτι στόν ἐθνικό κόσμο ἦταν εὐρύτατα διαδεδομένη ἡ πράξη τῆς καθιέρωσης πόλεων,

¹² Γ΄ Βασ. 8-10 καί Β΄ Παρ. 5, 13-14.

¹³ Ἀξιόλογη στή συνάφεια αὐτή εἶναι ἡ μαρτυρία ἐνός σύγχρονου γόνου ραβινικῆς οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος σχετικά μέ τήν ἐορτή ἀναφέρει: «Ἡ γιορτή τῶν ἐγκαινίων (ἐβραϊστί: Χανουκά=καθιέρωση) εἶναι γιορτή χαρμόσυνη πού ὀνομάζεται καί γιορτή τῶν φώτων, ἐπειδή τελεῖται μέ τό ἀνάμμα τῶν λύχνων. Ἀρχίζει τήν 25^η ἡμέρα τοῦ μηνός Κισλέβ (Νοέμβριος - Δεκέμβριος) καί διαρκεῖ ὀκτώ ἡμέρες· στά ἐγκαίνια οἱ Ἑβραῖοι γιορτάζουν τήν καθιέρωση ἀπό τόν Ἰούδα Μακκαβαῖο τοῦ ἀνακαινισθέντος Ναοῦ. Τίς μέρες τῆς γιορτῆς αὐτῆς παίζουν καί διάφορα παιχνίδια σχετικά μέ τήν ἱστορία τῆς Χανουκά» (βλ. Ἰσαάκ Μπάσεβιτς Σίνγκερ, *Στό Δικαστήριο τοῦ πατέρα μου*, μετάφραση Ἀνθή Λεούση, βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἐστίας», Ἀθήνα 2003, σ. 385).

¹⁴ «Ἐγένετο δέ τά ἐγκαίνια ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις καί χειμῶν ἦν. Καί περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Σολομῶντος».

¹⁵ Πρβλ. Φουντούλη Ἰ., *Ἐγκαίνια*, Θ.Η.Ε., τόμ. 5, σ. 319.

¹⁶ Βλ. D.A.C.L., τόμ. 4, σ. 376.

ναῶν, ζώων καί προσώπων. Αὐτή ἡ καθιέρωση γινόταν μέ καθορισμένο τυπικό καί εἶχε ὡς προϋπόθεση τή συμμετοχή ἱερέων¹⁷. Οἱ Ρωμαῖοι εἰδικά στά ἐγκαίνια πόλεων καί ναῶν ἔδιναν πανηγυρικό χαρακτήρα μέ λιτανεῖες, θυσίες, καθάρσεις¹⁸. Στή μελέτη τοῦ Σταύρου Γουλούλη: «Τά ἐγκαίνια τῆς Κωνσταντινουπόλεως: ἡ χρονολογία (11 Μαΐου 330) καί ἡ σημασία της γιά τήν ἀνανέωση τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους»¹⁹, βλέπουμε ὅτι ἐξετάζεται ἡ σύνδεση τοῦ γεγονότος τῆς χρονικῆς περιόδου τῆς τελέσεώς τους μέ τό ἐβραϊκό πρότυπο (ἐορτή τῆς Σκηνοπηγίας), ἀφενός, καί τό χριστιανικό πρότυπο (Μεσοπεντηκοστή), ἀφετέρου²⁰.

3. Σύγκριση τῶν παλαιῶν εὐχολογιῶν καί τῶν νεοτέρων ἔντυπων ἑλληνικῶν, σλαβικῶν καί ρουμανικῶν εὐχολογιῶν.

Ἡ πρώτη πλήρης περιγραφή τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων βρίσκεται στόν ἑλληνικό βαρβερινό κώδικα 336²¹. Νωρίτερα μέχρι τόν γ' αἰῶνα ἔχουμε σποραδικές μαρτυρίες, ὅπως ἐπιστολή Κλήμεντος πρὸς Ἰάκωβον, Πίου Α' πρὸς Ἰουῆστον, Ἐγκύκλιος Πάπα Εὐαρέστου, Ἀμβροσίου πρὸς Μαρκελλίνον, Κυρίλλου Ἱεροσολύμων Κατήχησις ἸΣΤ' Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ Λόγος ΜΔ'²². Σχετικῶς μέ τά ὡς ἄνω ὁ Ρ. Lebedew ἀναφέρει ὅτι λόγω τῶν διωγμῶν δέ γινόταν τίποτε φανερά. Ὅμως, ὁ καθαγιασμός, ἐγκαινισμός τῆς Ἐκκλησίας γινόταν: α) μέ τή λειτουργική χρήση του, ὅπως ὁ Χριστός καθιέρωσε τό ὑπερῶο τῆς Ἱερουσαλήμ μέ τήν τέλεση τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, β) μέ τήν ἐκζήτηση καί παροχή τῆς ἐπισκοπικῆς εὐλογίας γιά τίς συνάξεις, γ) μέ τήν τέλεση τῆς θείας λειτουργίας στούς τάφους τῶν μαρτύρων, προάγγελος τῆς κατάθεσης ἀργότερα τῶν ἱερῶν λειψάνων²³. Ὁ Ἰ. Φουντούλης συνοπτικά ἀναφερόμενος στό περιεχόμενο τῆς ἀρχαϊκῆς ἀκολουθίας τή συνοψίζει ὡς ἐξῆς: εἰδικοί ὕμνοι, εὐχές, ἀναγνώσματα καί κηρύγματα, καθαγιασμός τοῦ θυσιαστηρίου

¹⁷ Τρεμπέλα Π., *Μικρόν Εὐχολόγιον*, τόμ. Β' Ἀθήνα 1955, σ. 77.

¹⁸ Γεωργίου Ἰ. Κοσμᾶ, «Ἡ ἀκολουθία τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ κατά τούς ἑλληνικούς κώδικες τοῦ XI αἰῶνα ΓΒΙ 249 καί ΓΒΙΙ 319 τῆς μονῆς Κρυπτοφέρρης - Ρώμης», *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, τεύχ. 699, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 166.

¹⁹ Βλ. *Βυζαντινός Δόμος* 8-9 (1995-1997), σ. 151-180.

²⁰ Γουλούλη Σ., ὅ.π., σ. 151-156.

²¹ *L' Euchologio Barberini gr. 336*, Secunda editione riveduta, Contraduzione in lingua italiana, a cura di Stefano Parenti e Elena Velkovska, Roma 2000, σ. 156-162.

²² Ἰ. Φουντούλη, ὅ.π., σ. 320.

²³ Lebedew P., *Liturgica*, ὅ.π., σ. 426.

διά τελέσεως πρώτης πανηγυρικής λειτουργίας²⁴. Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ σέ αὐτόν τόν ἴδιο τόν βαρβερινό κώδικα 336 ὁ π. André Fyrrillas θεωρεῖ ὅτι ἀνάγεται σέ παλαιότερη παράδοση, γιά τήν ὁποία δέν ἔχουμε μαρτυρίες²⁵.

Στά παλαιά εὐχολόγια, ὅπως τοῦ J. Goar²⁶, τό σχετικό ἔργο τοῦ Ν. Καβάσιλα²⁷ καί αὐτό τοῦ Συμεών Θεσσαλονίκης²⁸ σέ σχέση μέ τά νεότερα εὐχολόγια, ὅπως τό ἑλληνικό τοῦ 1703 καί τά σλαβικά καί ρουμανικά πού τό ἀκολουθοῦν καθώς καί τό Τυπικό τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1888, παρατηρεῖται μία διαφορὰ σχετικά μέ τήν ἐτοιμασία τῆς ἁγίας τραπέζης καί τήν ἐν πομπῇ μεταφορὰ τῶν ἱερῶν λειψάνων²⁹. Δηλαδή, σύμφωνα μέ τούς παλαιούς κώδικες καί τίς μαρτυρίες τῶν Ν. Καβάσιλα καί Συμεών Θεσσαλονίκης ἡ μεταφορὰ καί κατάθεση τῶν ἱερῶν λειψάνων γινόταν μετά τόν καθαγιασμό τῆς ἁγίας τραπέζης, ἐνῶ κατά τή νεότερη τάξη προηγεῖται τοῦ καθαγιασμοῦ τῆς ἁγίας τραπέζης. Κατά τόν Ἰωάννη Φουντούλη πέραν αὐτοῦ ἡ σημαντικότερη διαφορὰ ἔγκειται στό γεγονός ὅτι σύμφωνα μέ τήν παλαιά τάξη τά ἐγκαίνια κάλυπταν τό πρῶτο μέρος τῆς θείας λειτουργίας καί ἡ τέλεση τῆς θείας λειτουργίας ἦταν ἡ κορύφωση τῶν ἐγκαινίων καί ἡ ὀλοκλήρωση τῆς ἐγκαινιαστικῆς λειτουργικῆς πράξεως³⁰.

Σύμφωνα μέ τή σύγχρονη σχετική τάξη πού διαλαμβάνεται καί στή σχετική ἔκδοση τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων ἀπό τόν ἐκδοτικό οἶκο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τήν Ἀποστολική Διακονία, ἡ θεία λειτουργία ἀκολουθεῖ τήν τέλεση τῶν ἐγκαινίων, ἡ ὁποία κατ' αὐτόν τόν τρόπο εἶναι μία αὐτοτελής ἀκολουθία, διαλαμβάνουσα καί ἀπόλυση³¹. Ὁ Ἰ. Φουντούλης στό «Ἐγκαινιαστικόν» ἀκολούθησε, κατά τό δυνατόν, τήν παλαιά τάξη. Δηλαδή, πρίν τήν ἀνάγνωση τῶν δύο τελευταίων καινοδιαθηκῶν ἀναγνωσμάτων (Ἀπόστολος καί Εὐαγγέλιο) τοποθέτησε τήν ἐκφώνηση:

²⁴ Φουντούλη Ἰ., Ἐγκαίνια, ὁ.π., σ. 321.

²⁵ Fyrrillas André, *Le rite byzantine de la consécration et dédicace d' une église, La maison Dieu*, τεύχ. 70, 1962, σ. 132.

²⁶ Goar J., *Euhologium sive Rituale Graecorum*, Παρίσι 1647 καί ἐπανέκδοση Βενετία 1730.

²⁷ Νικόλαος Καβάσιλας, *Τίνα συντέλειαν αὐτῇ παρέχεται ἡ καθιέρωσις τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου*, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 490-507.

²⁸ «Περί τοῦ Ἁγίου Ναοῦ καί τῆς τούτου καθιερώσεως», Ρ.Γ. 155, 305-361.

²⁹ Salaville S., A.A., *Ceremonial de la consecration d' une église selon le rite bizantin avec introduction et notes explicatives*, Tipografia Vaticana 1937, σ. 866, σημ. 5.

³⁰ Φουντούλη Ἰ., βλ. Εἰσαγωγικό σημεῖωμα στό *Εὐχολόγιον Δ'Ἐγκαινιαστικόν*, ὁ.π., σ. ζϠηϠ

³¹ *Ἀκολουθία - Τάξις Ἐγκαινίων Ναοῦ*, ὁ.π., σ. 62.

«Ὅτι ἅγιος εἶ ὁ Θεός ἡμῶν...» καί τήν ψαλμώδηση τοῦ τρισαγίου ὕμνου κ.λπ. Κατ' αὐτόν τόν τρόπο ἐνέταξε τά Ἐγκαινία μέσα στή θεία λειτουργία³².

B. Σύγχρονη δομή τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων, συνοδευτικοί συμβολισμοί καί θεολογική ἐρμηνεία τῶν τελουμένων κατ' αὐτήν.

1. Καταμερισμός καί λιτάνευση τῶν ἱερῶν λειψάνων.

Προφανῶς ἡ μεταβολή τῆς ἀπλῆς πράξεως τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἱερῶν λειψάνων σέ σύντομη ἀκολουθία συνοδεύεται μέ τή νεότερη πράξη τῆς καταθέσεως τῶν ἱερῶν λειψάνων πρό τοῦ καθαγιασμοῦ τῆς ἁγίας τραπέζης καί ὄλων τῶν συνακόλουθων πράξεων. Γι' αὐτόν τόν λόγο καί ἡ σύντομη αὐτή ἀκολουθία τελεῖται πρό τοῦ ἔσπερινοῦ τῶν ἐγκαινίων καί μάλιστα σέ πλησιέστερο ἐγκαινιασμένο ναό, ἐφόσον ὑπάρχει. Ἀπό τόν ἐγκαινιασμένο Ναό μεταφέρονται ἐν πομπῇ καί λιτανεύονται τά ἱερά λείψανα γύρω ἀπό τόν μέλλοντα νά ἐγκαινιαστεῖ νέο Ναό τρεῖς φορές. Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, ἰδιαίτερα μετά τήν Ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Τουρκοκρατία), αὐτή ἡ λιτανεία, ὅπως καί ἄλλες τελετές τοῦ ἐξωτερικοῦ χώρου, περιορίστηκαν δραστικά. Σήμερα, τίς περισσότερες φορές γιά πρακτικούς κυρίως λόγους, γίνεται ἐπίσημη μεταφορά τῶν ἱερῶν λειψάνων ἀπό μία μικρή ἀπόσταση ἀπό τόν Ναό πρό τοῦ ἔσπερινοῦ τῆς παραμονῆς τῶν ἐγκαινίων πάντα στόν νέο Ναό, ἐνῶ τήν ἐπόμενη ἡμέρα, τήν κυριώνυμη τῶν ἐγκαινίων, γίνεται ἡ λιτανεία τῶν ἱερῶν λειψάνων περίξ τοῦ Ναοῦ τρεῖς φορές. Ἐτσι χάνεται καί τό θεολογικό νόημα, πού ἀποδίδεται ἀπό τόν Συμεών Θεσσαλονίκης στή μεταφορά τῶν ἱερῶν λειψάνων ἀπό τόν παλαιό στόν νέο Ναό, ἡ ἔννοια δηλαδή τῆς χαρισματικῆς διαδοχῆς «*διά τῶν πρώτων εἰς τοὺς νεωτέρους ναούς*», ὅπως ἔγινε καί συνεχίζει νά γίνεται μέ τή χειροτονία, ἡ ὁποία συνδέει τήν πηγὴ τῆς ἱερωσύνης, τόν Κύριο καί τοὺς διαδόχους Του Ἀποστόλους, μέ τοὺς ἀρχιερεῖς καί ἱερεῖς τῆς ἐποχῆς μας³³. Προσωπικά πιστεύω ὅτι ἡ πράξη τῆς μεταφορᾶς τῶν ἱερῶν λειψάνων στόν νέο Ναό θά μπορούσε νά συσχετιστεῖ συμβολι-

³² Φουντούλη Ἰ., ὀ.π., σ. 61.

³³ «Περὶ τοῦ Ἁγίου Ναοῦ καί τῆς τούτου καθιερώσεως», ὀ.π., κεφ. ριζ[321 A-C.

κά και μέ τήν πανηγυρική τοποθέτηση - κατάθεση τῆς Κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης, γιά πρώτη φορά, στόν νέο Ναό τοῦ Σολομῶντος³⁴.

2. Ἁγία Τράπεζα καί κατάθεση τῶν ἱερῶν λειψάνων.

Ἡ τιμή πρός τοὺς ἁγίους μάρτυρες καί ἡ τέλεση θείας λειτουργίας πρός τιμὴν τῶν ἁγίων μαρτύρων εἶναι πράξη ἀρχαία τῆς Ἐκκλησίας³⁵. Ἐπίσης, ἀπό πολύ παλαιά ὑπῆρχε ἡ σύνδεση καί σχέση τῆς ἱερᾶς τραπέζης καί τοῦ ναοῦ γενικά μέ τὰ ἱερά λείψανα, μάλιστα τῶν ἱερῶν μαρτύρων. Ὡς γνωστόν οἱ πρῶτοι χριστιανικοὶ ναοὶ χτίστηκαν στοὺς τόπους πού μαρτύρησαν καί τάφηκαν οἱ ἅγιοι μάρτυρες. Ὁ ναός θεωρεῖται τρόπον τινά ἀρχιτεκτονική ἐξέλιξη τῶν τάφων τῶν μαρτύρων, τὰ γνωστά ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ «μαρτύρια». Σύμφωνα μέ τόν Mgr Duchesne ὑπῆρχαν ἀρχικά δύο κατηγορίες ναῶν. Ἡ μία κατηγορία προοριζόταν γιά τίς λατρευτικές συνάξεις καί χαρακτηρίζε κυρίως τίς ἐκκλησίες τῶν πόλεων, ἐνῶ ἡ ἄλλη κατηγορία στέγαζε τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων καί εἶχε εὐρεία διάδοση στίς Ἐκκλησίες τῆς ὑπαίθρου. Λόγω ὁμως τῆς μεγάλης τιμῆς πού ἀποδιδόταν στοὺς μάρτυρες σιγὰ σιγὰ ἐπιδιωκόταν καί οἱ Ἐκκλησίες πού δέ φιλοξενοῦσαν τάφους καί σώματα μαρτύρων νά ἔχουν, ὠστόσο, τεμάχια ἱερῶν μαρτυρικῶν λειψάνων κάτω ἀπὸ τὴν ἁγία τράπεζα. Γιά τό σκοπὸ αὐτό μεταφέρονταν ἀπὸ ἄλλα μέρη μαρτυρικά λείψανα καί τοποθετοῦνταν κάτω ἀπὸ τὴν ἁγία τράπεζα³⁶. Κατὰ τόν Ἰ. Φουντούλη, ἡ οἰκοδόμησις ναῶν ἐπὶ τῶν τάφων τῶν μαρτύρων ἐπεκτάθηκε καί γενικεύθηκε ὡς λειτουργικὸ ἔθος καί πράξη καί ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ χωρίου Ἀποκ. 6, 9 πού ἀναφέρεται στὴν εἰκόνα τῶν ψυχῶν «τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καί τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀρνίου ἣν εἶχον»³⁷. Τελικά, οἱ Ἐκκλησίες πού διέθεταν μαρτυρικά λείψανα ἀπελάμβαναν μεγάλης τιμῆς καί τὰ πράγματα ἔφτασαν στό σημεῖο νά θεωρηθεῖ ἀδιανόητο νά ὑπάρχει ἁγία τράπεζα, Ἐκκλησία χωρὶς κατατεθειμένα ἱερά μαρτυρικά λείψανα³⁸. Κατὰ τὴν περίοδο τῆς Εἰκονομαχίας, μέσα στὴ γενικότερη ἀμφισβήτηση πολλῶν θεμάτων ἀναφερομένων

³⁴ Πρβλ. ΓΨΒασ. 8, 6-7· ΒΨΠαραλ. 5, 78 καί Lebedew, ὁ.π., σ. 245.

³⁵ Πρβλ. ΚΨΚανόνας τῆς ἐν Γάγγρα Συνόδου (Ἀλιβιζάτου Α., *Οἱ ἱεροὶ κανόνες*, Ἀθήνα 1997, ἔκδ. γΨσ. 281).

³⁶ Πρβλ. Duchesne Mgr, *Origines du culte chrétien*, 3e ed. Paris 1903, σ. 402· παρὰ Salaville S., ὁ.π., σ. 39, σημ. 8· Φουντούλη Ι., *Ἐγκαίνια*, ὁ.π., σ. 321.

³⁷ Φουντούλη Ι., ὁ.π.

³⁸ Duchesne Mgr, ὁ.π.

σέ θέματα λατρείας, άμφισβητήθηκε προφανώς τό άπαραίτητο τής καταθέσεως τών ιερών μαρτυρικών λειψάνων σέ έγκαινιαζόμενους ναούς. Έτσι, ή ΖΉΟίκουμενική Σύνοδος (787) μέ τόν 7^ο Κανόνα της επέβαλε τήν κατάθεση τών ιερών λειψάνων κατά τά έγκαίνια τών Ίερών Ναών. Μάλιστα δέ όρισε νά γίνει ή κατάθεση τών ιερών λειψάνων καί σέ ήδη έγκαινιασμένους ναούς, όπου δέν είχε γίνει. Όσον άφορα δέ τόν πραγματοποιοῦντα έγκαίνια χωρίς κατάθεση ιερών λειψάνων όρίζει «καθαιρείσθω ως παραβεβηκώς τάς έκκλησιαστικάς παραδόσεις»³⁹. Η πρόβλεψη αυτή του ΚΉ Κανόνα τής ΖΉΟίκουμενικής Συνόδου έπιβεβαιώνει καί τήν άποψη του Π. Τρεμπέλα ότι ή κατάθεση τών ιερών λειψάνων δέν είχε γενικευθεί μέχρι τόν ηΉαίώνα⁴⁰. Τέλος, σύν τῷ χρόνῳ έπικράτησε ή χρησιμοποίηση καί άλλων ιερών λειψάνων, όχι άποκλειστικά μαρτύρων. Ίδιαίτερα προτιμήθηκαν τά ιερά λείψανα όσίων άσκητῶν, οι όποιοι άντί του μαρτυρίου του αίματος υπέστησαν πάλι έκούσια τό μαρτύριο τής συνειδήσεως, δηλαδή τής χριστιανικής άσκήσεως⁴¹.

3. Πλύση, χρίση μέ άγιο μύρο καί ένδυση τής άγίας τραπέζης.

Η άγία τράπεζα είναι τό σημαντικότερο σημείο του ιεροῦ ναοῦ. Γύρω από αυτήν καί πάνω σέ αυτήν έπικεντρώνεται τό κυρίως ένδιαφέρον τών λειτουργῶν αλλά καί του λαοῦ του Θεοῦ, άφοῦ πάνω σέ αυτήν τελείται τό μυστήριο τής θείας εύχαριστίας. Καί, έπειδή κατέχει σημαίνουσα θέση στή διεξαγωγή τής λατρείας, ή άκολουθία τών έγκαινίων προβλέπει είδική λειτουργική πράξη καθαγιασμοῦ για τήν άγία τράπεζα πού συνίσταται στα έξής βασικά σημεία: α) πλύση μέ εύλογημένο χλιαρό νερό, β) χρίση μέ τό άγιο μύρο, γ) ένδυση καί διακόσμηση τής άγίας τραπέζης. Οι τρεις αυτές τελετουργικές πράξεις πού σχετίζονται μέ τήν άγία τράπεζα παραπέμπουν άσφαλώς στό άγιο βάπτισμα. Η άγία τράπεζα, στήν προκειμένη περίπτωση, κατέχει τή θέση

³⁹ Άλιβιζάτου Ά., ό.π., σ. 156.

⁴⁰ Βλ. Μ. Εύχολόγιον, ό.π., σ. 86. Γενικά περί τής τιμής τών μαρτύρων, τών τάφων τών μαρτύρων, τής κατάθεσης τών λειψάνων, τών παραδειγμάτων κατάθεσης λειψάνων, τής μεταφοράς τών λειψάνων κ.ά. βλ. στό ίδιο έργο σ. 84-90. Σημειώνουμε ότι ό Μιτροφανοβίτσι στο έργο *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți 1929, σ. 870, περιγράφοντας τήν τελετή τών έγκαινίων, δέν άναφέρει τήν κύκλωση τρίς του Ίεροῦ Ναοῦ κατά τήν λιτάνευση τών ιερών λειψάνων, παρά μόνο μία φορά. Ένω νεότερα ρουμανικά λειτουργικά βιβλία περιγράφουν τήν κύκλωση τρίς του Ίεροῦ Ναοῦ μέ λιτάνευση τών ιερών λειψάνων (βλ. Ploesteanu Moisiu Innocentie, *Rînduiala Sfințirei bisericii*, Βουκουρέστι 1884, Archieraticon, Βουκουρέστι 1993).

⁴¹ Βλ. Φουντούλη Ί., ό.π., παρατίθενται καί ιστορικές μαρτυρίες πάνω στό θέμα τής χρησιμοποίησης καί άλλων ιερών λειψάνων πλὴν τών μαρτύρων.

τοῦ κατηχομένου. Ἔτσι, τὰ μυστήρια τῆς χριστιανικῆς μυσέως ἀποτυποῦνται καθαρὰ στή διαδικασία τοῦ καθαγιασμοῦ τῆς ἁγίας τραπέζης. Τό βάπτισμα μέ τήν πλύση τῆς ἁγίας τραπέζης. Τό χρίσμα μέ τή χρίση της μέ τό ἅγιο μύρο. Ἡ θεία εὐχαριστία μέ τήν τέλεση τῆς θείας λειτουργίας⁴².

Τό κατασάρκιο, (λευκό) ὕφασμα τῆς ἁγίας τραπέζης, σχετίζεται μέ τό λευκό χιτώνα τοῦ βαπτίσματος καί τό σουδάριο τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου⁴³. Στά ἐγκαινία ψάλλεται κατά τήν ἐπίχυση τοῦ ἁγίου μύρου, τό «ἀλληλούια» ὅπως καί στήν ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος.

Ὁ συγγραφέας τῶν ἀρεοπαγικῶν συγγραμμάτων ἀναφέρει ὅτι ὁ ἐγκαινισμός τῆς ἁγίας τραπέζης γίνεται μέ τή χρίση μέ τό ἅγιο μύρο⁴⁴. Στήν ἐκχυση τοῦ οἴνου καί τοῦ ὕδατος (ροδάνθης) στήν ἁγία τράπεζα γιά τήν πλύση της ἀποδίδεται συμβολισμός ἀνάλογος μέ τήν προετοιμασία τοῦ νεκροῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ γιά τήν ταφή⁴⁵ καθώς καί μέ τή ρεῦση αἵματος καί ὕδατος ἀπό τή λογχευθεῖσα πλευρά τοῦ Κυρίου⁴⁶.

Γ. Ἄλλα στοιχεῖα τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων.

Κάθε λειτουργική πράξη τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων συνοδεύεται ἀπό ἀνάλογες εὐχές καί ψαλμούς τοῦ Δαβίδ, οἱ ὁποῖοι ψάλλονται. Οἱ προσευχές συνήθως ἔχουν τή βάση καί ἔμπνευση στόν Ναό τῶν Ἱεροσολύμων. Σχεδόν ὅλες ἀπευθύνονται στόν Θεό Πατέρα. Δύο, ὅμως, εὐχές πού συνοδεύουν τόν καθαγιασμό τῆς ἁγίας τραπέζης καί τή χρίση τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ ἔχουν διαφορετικό σημεῖο ἀναφορᾶς. Ἡ πρώτη ἀναφέρεται στήν ἴδρυση τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἱερωσύνη. Ἐνῶ ἡ δεύτερη ζητεῖ τή χάρη καί τόν ἁγιασμό τῆς ἁγίας τραπέζης, ὥστε νά καταστεῖ δυνατό τά προ-

⁴² Salaville S., ὁ.π., σ. 28-29 καί παραπομπή στόν Duchesne, ὁ.π., σ. 413· Τρεμπέλα Π., *Μ. Εὐχολόγιον*, ὁ.π., 91-92, 93· Yves de Chartes, *Sermo de Sacramentis dedicationis*, Migne PL, 162, 527-535· Lebedew, ὁ.π., σ. 423· Mitrofanovici, ὁ.π., σ. 868· Φουντούλη Ἰ., ὁ.π., σ. 323· Γεωργίου Κ., ὁ.π., σ. 168. Εἰδικά γιά τή χρίση μέ τό ἅγιο μύρο βλ. Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περί ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας*, P.G. 3, ὁ.π., σ. 484 C-D.

⁴³ Mitrofanovici, ὁ.π., σ. 868.

⁴⁴ *Περί ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας*, ὁ.π.· Mitrofanovici, ὁ.π., σ. 862, σημ. 2.

⁴⁵ Ματθ. 26, 7-13.

⁴⁶ Lebedew, ὁ.π., σ. 423· Mitrofanovici, ὁ.π., σ. 868.

σφερόμενα ἐπ' αὐτῆς εὐχαριστιακά δῶρα νά μεταβάλλονται σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ⁴⁷.

Σχετικά, πάλι, μέ τίς εὐχές τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων ὑπάρχει προβληματισμός ὡς πρός τίς εὐχές εἰς τά ἐγκαίνια τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου (ιδεῖ ἐξῆς). Ὁ Ἱ. Φουντούλης δέν τίς θεωρεῖ ἀπαραίτητες γιά τήν τέλεση τῶν ἐγκαινίων καί τίς περιλαμβάνει μετά τήν ἀκολουθία, στό ἐπίμετρο, μέ τή συνοδευτική παρατήρηση ὅτι καταχωρίζονται *«ὡς εὐχαί εύλαβείας, μηδέποτε ἐνσωματευθεῖσαι εἰς τήν τάξιν τῶν ἐγκαινίων, εἰ μή εἰς νεώτερα ἔντυπα, ὡς ἀναιτίως οὕτως ἐπιμηκύνουσαι τήν ἤδη μακράν ἀκολουθίαν, καί ὡς ἐπαναλαμβάνουσαι, δι' ἄλλων ἢ καί διά τῶν αὐτῶν λόγων, ὅσα μεγαληγόρως γράφονται εἰς τάς ἀρχαίας εὐχάς»*⁴⁸.

Ὁ S. Salaville, ἐπίσης, στό παράρτημα τῆς μνημονευθείσης ἤδη μελέτης του παραθέτει τίς δύο αὐτές εὐχές μέ μία εἰσαγωγική παρατήρηση σχετικά μέ τήν κυκλοφορία τῶν δύο εὐχῶν στά παλαιά ἑλληνικά εὐχολόγια καί στό εὐχολόγιο πού τυπώθηκε στή Ρώμη τό 1863. Τό Τυπικό τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἔκδ. 1888, σ. 430) τίς ὀνομάζει *«εὐχαί προπαρασκευαστικά»* καί τίς τοποθετεῖ στό τέλος τῶν Αἴνων μέ τήν ὑπόδειξη ν' ἀναγνωστοῦν ἀπό τόν Ἀρχιερέα μέ κεκλιμένα τά γόνατα. Τό ἴδιο παρατηροῦμε καί στήν ἐπίσημη σύγχρονη τάξη τῶν ἐγκαινίων. Οἱ δύο αὐτές εὐχές προβλέπεται ν' ἀναγνωστοῦν στήν ἴδια θέση μέ τήν ἔνδειξη ὁ ἀρχιερέας *«... κλίνας τά γόνατα, καί βλέπων κατά ἀνατολάς, ἀναγινώσκει τάς κάτωθι δύο προκαταρκτικάς, κατ' ἄλλους δέ προκαταρκτικάς, εὐχάς τῶν ἐγκαινίων Καλλίστου τοῦ Ἀγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως»*⁴⁹. Ὁ ὅρος *«προκαταρκτικάς»* σαφέστατα προῖδεάζει γιά τόν προπαρασκευαστικό γιά τόν ἱεουργό χαρακτήρα τῶν εὐχῶν, πρᾶγμα τό ὁποῖο συνάγεται καί ἀπό τό περιεχόμενό τους. Γιά νά ἐπανέλθουμε στόν Salaville ἀναφέρει ὅτι καί σέ ἄλλα εὐχολόγια, ὅπως στό ρουμανικό τοῦ Buzeu 1885⁵⁰ καθώς καί αὐτό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας, Βουκουρέστι 1897⁵¹ παρεμβάλλονται αὐτές οἱ δύο εὐχές μεταξύ τοῦ πρώτου καί δευτέρου Εὐαγγελίου κατά τή διάρκεια

⁴⁷ Fyrrillas André, ὀ.π., σ. 133.

⁴⁸ Φουντούλη Ἱ., *Ἐγκαινιαστικόν*, σ. θξ

⁴⁹ *Ἀκολουθία-Τάξις ἐγκαινίων Ναοῦ*, ὀ.π., σ. 29.

⁵⁰ Βλ. σ. 23-25 καί 27-28

⁵¹ Βλ. σ. 56-60

τῆς λιτάνευσης τῶν ἱερῶν λειψάνων περίξ τοῦ ναοῦ⁵². Ἀκόμη, ὁ Salaville μᾶς πληροφορεῖ ὅτι καί ὁ Goar στήν ἔκδοση του εὐχολογίου του⁵³ τίς συμπεριλαμβάνει μαζί μέ ἄλλες εὐχές «περιστατικές» καί τίς ἀποδίδει στόν Πατριάρχη Κάλλιστο. Ὅμως σημειώνει, ἐπίσης, ὅτι ὁ Goar τίς παραθέτει μέ τρόπο πού νά συνοδεύουν αὐτήν τήν πλήρη ἀκολουθία τῶν ἐγκαινίων ὡς δάνειο ἀπό ἄλλη συλλογή εὐχῶν. Τελικά, καί ὁ ἴδιος ὁ Salaville τίς παραθέτει στό παράρτημα τοῦ ἔργου του γιά τόν λόγο νά μήν προξενήσει ἐρωτήματα σέ αὐτούς πού γνωρίζουν τήν ὑπαρξή τους, παρά μέ τήν ἔννοια τοῦ ἀπαραίτητου συμπληρώματος τῆς οὕτως ἢ ἄλλως ἀπληρωμένης ἀκολουθίας⁵⁴. Πάνω σέ αὐτήν τήν τοποθέτηση, ὅπως εἶδαμε, ὑπάρχει συμφωνία ἀπόψεων μεταξύ Salaville καί Ἰ. Φουντούλη.

Δ. Οἱ Ψαλμοί ὡς ἐρμηνευτικό στοιχεῖο τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων.

Στή σύγχρονη ἀκολουθία τῆς τελέσεως τῶν ἱερῶν ἐγκαινίων διατηρεῖται ἔντονο τό ψαλμικό στοιχεῖο ἐν συνδυασμῷ μέ τόν ψαλλόμενο κανόνα καί τά εἰδικά τροπάρια τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ⁵⁵. Ὅμοίως μαζί μέ τούς ψαλμούς συνυπάρχουν συνδυαστικά καί οἱ ἀνάλογες εὐχές. Ἐν τέλει ὅλα μαζί, ψαλμοί καί εὐχές, συνδυασμένα προετοιμάζουν, ἱεουργοῦν, διά τοῦ τελοῦντος τά ἐγκαίνια καί ἐρμηνεύουν, ἐν τέλει, τά τελούμενα. Στή συνέχεια, θά ἐπισημάνουμε τήν εἰδική σχέση τῶν ψαλμῶν μέ τά τελούμενα κατά τίς διαδοχικές φάσεις διεκπεραίωσης τῆς ἱεουργίας τῆς ἱερᾶς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων. Συνολικά χρησιμοποιοῦνται κατά σειρά διαδοχῆς ὀκτώ ψαλμοί, ὅπως οἱ 144, 22, 83, 50, 132, 131, 92, 25 καί μαζί μέ τούς στίχους 7-10 τοῦ 23^{ου} ψαλμοῦ ὁ ἀριθμός τους ἀναβιβάζεται σέ ἑννέα. Ἀκολουθῶς θά παρακολουθήσουμε τούς ψαλμούς μέ ἐρμηνευτικά θεολογικά καί συμβολικά σχόλια πού τούς συνδέουν μέ τά διάφορα μέρη τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων.

1. Θυρανοίξια - εἰσέλευση.

⁵² Στήν τάξη τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων, ὁ.π. Βουκουρέστι 1884, σ. 30-35, οἱ εὐχές διαβάζονται διαδοχικά ἢ πρώτη μετά τό τέλος τοῦ πρώτου Εὐαγγελίου καί ἡ δεύτερη μετά τό τέλος τοῦ δευτέρου. Ἡ ἴδια ἐπισημάνση ἰσχύει καί γιά τήν τάξη τῶν ἐγκαινίων πού διαλαμβάνεται στό *Arhieraticon*, Βουκουρέστι 1993, σ. 152-155.

⁵³ Βλ. στήν ἔκδοση τοῦ Παρισίου, σ. 329-330 καί ἐκδ. Βενετίας, σ. 653-655

⁵⁴ Salaville S., ὁ.π., σ. 57-58.

⁵⁵ Fyrrilas André, ὁ.π., σ. 33, μέ τήν προσθήκη ὅτι τά ἐμπνεύστηκε ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ: «In novam Dominicam (Κυριακή μετά τό Πάσχα)», P.G. 36, 608-621.

Πρόκειται για τή στιγμή πού ὁ ἀρχιερέας μαζί μέ τόν κλῆρο καί τόν λαό ἔχουν ἤδη λιτανεύσει τρεῖς φορές τά ἱερά λείψανα περίξ τοῦ μέλλοντος νά ἐγκαινιστεῖ ναοῦ καί πρό τῆς εἰσόδου τους ψάλλονται κατά ἀντιφωνία οἱ στίχοι 7-10 τοῦ 23^{ου} Ψαλμοῦ⁵⁶. Αὐτός ὁ διάλογος πού βασίζεται στήν προφητική χροιά τοῦ Ψαλμοῦ 23 καί ιδιαίτερα τῶν στίχων 7-10 ἀπό τήν πατερική παράδοση ἐρμηνεύεται χριστολογικά⁵⁷. Στήν ἴδια ἐρμηνευτική γραμμή κινεῖται καί ὁ Ρωμανός ὁ Μελωδός⁵⁸ καθώς ἐπίσης καί ἡ ὕμνογραφία τῆς ἐορτῆς τῆς Ἀναλήψεως⁵⁹. Ὁ Δ. Στανιλοάε βλέπει στήν εἴσοδο στόν ναό τοῦ ἀρχιερέα μέ τά ἱερά λείψανα τήν εἴσοδο τοῦ Χριστοῦ πρὸς τόν Πατέρα διά τῆς θυσίας Του μετά τήν Ἀνάστασή Του. Παραθέτουμε σέ μετάφραση τό σχετικό παράθεμα: *«Προσερχόμενος ὁ ἀρχιερέας μέ τά ἅγια λείψανα μπροστά στήν κλεισμένη πύλη τῆς ἐκκλησίας λέγει: "Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν". Αὐτό σημαίνει ὅτι τά ἱερά λείψανα εἰκονίζουν τόν ἀναστάντα Χριστό. Ἡ δύναμή Του φανερώθηκε μέ τούς μάρτυρες καί φανερώνεται μέ τά λείψανά τους. Ἀπό τήν ἄλλη ἡ ἐκκλησία εἰκονίζει τόν οὐρανό καί οἱ πύλες του δηλαδή οἱ ἄγγελοι, ἐμποδίζουν τήν εἴσοδο στόν ἄνθρωπο πού εἶναι ἀνάξιος τοῦ οὐρανοῦ ἢ εἶναι ἀνάξιος τῆς ἔνωσης μέ τόν Θεό μετά τήν πτώση*

⁵⁶ Ἡ περιγραφή τῆς λειτουργικῆς αὐτῆς στιγμῆς, ὅπως διαλαμβάνεται στό εἰδικό τευχίδιο *«Ἀκολουθία - Τάξη τῶν ἐγκαινίων Ναοῦ»* τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί στήν ἔκδοση *«Ἐγκαινιαστικόν»* τῆς Ἱ. Μονῆς Σίμωνος Πέτρας, ἀφήνει τά περιθώρια νά θεωρηθεῖ ὅτι ἡ ἀπάντηση κατά ἀντιφωνία στήν ψαλμωδία *«ἄρατε πύλας...»* θά μπορούσε νά λεχθεῖ ἀπλά καί ὄχι ψαλτά ἀπό κάποιο πρόσωπο (*«ἐνδοθεν δέ τοῦ Ναοῦ καί ὀπισθεν τῶν κεκλεισμένων αὐτοῦ θυρῶν ἰστάμενός τις ἀντιφωνεῖ»*), κατά τήν ἔκδοση τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐνῶ κατά τήν ἔκδοση τῆς Ἱ. Μονῆς Σίμωνος Πέτρας σημειώνεται: *«εἶτα λέγει μεγάλη φωνῆ ὁ Ἀρχιερεύς (ἢ κατά τήν ἀρχαιοτέραν τάξιν, ψάλλουσι κατά ἀντιφωνίαν οἱ χοροὶ εἰς ἦχον πλ. βῆ) ... Καί ἀντιφωνεῖ τις ἔσωθεν τοῦ ναοῦ, ὀπισθεν τῶν κεκλεισμένων πυλῶν ἰστάμενος»*. Σημειωτέον ὅτι στή ρουμανική *«Τάξη...»* τοῦ 1884, σ. 38-39, ὑπάρχει ἡ σαφής ἔνδειξη: *«... ὁ ἀρχιερέας μέ τούς ψάλτες ψάλλουν τό τροπάριο τοῦ βαρέως ἤχου: «ἄρατε πύλας...», ἐνῶ οἱ ἔσωθεν τῆς ἐκκλησίας ἐρωτοῦν «τίς ἔστιν οὗτος...».* Ὁμως, στό ρουμανικό Ἀρχιερατικόν τοῦ 1993, σ. 157, ἀναφέρεται ἀπλά ὅτι οἱ συμμετέχοντες στή λιτανεία ἔξωθεν τοῦ ναοῦ *«λέγου: ἄρατε κλπ. καί οἱ ἔσωθεν ἐρωτοῦν: «τίς ἔστιν οὗτος ... κλπ.»*. Στόν βαρβερινό ἑλληνικό κώδικα 336 ἀναφέρεται ρητῶς: *«καί ἄρχονται οἱ ψάλται τοῦ τροπαρίου, τό "ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καί ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι" (Ψαλμ. 27, 7) καί τά ἐξῆς...»* (βλ. L' Euchologio Barberini gr. 336, σ. 164).

Ὁ καθηγητής Γρ. Στάθης στήν εἰδική μελέτη του *«Ἐγκαίνια, Τάξις καί Ἀκολουθία εἰς ἐγκαίνια ναοῦ κατά τό Βυζαντινὸ Τυπικόν»*, Ἀθήνα 2004, σ. 80-81, μέ σαφήνεια καί ἀπό ὅ,τι φαίνεται ἀπό τά ἐκτενέστατα προλεγόμενα μέ τεκμηρίωση ἀναφέρει σχετικά: *«ὁ ἀρχιερεύς μετά τῶν κληρικῶν καί ὁ χορός τῶν ψαλτῶν, τῶν πυλῶν κεκλεισμένων, ψάλλουσιν ἔξω κατ' ἀντιφωνίαν εἰς ἦχον τρίτον (ψαλμός 23) - ἀκολουθεῖ τό μέλος: "ἄρατε πύλας ..." - ἐτέρων δέ ἀντιφωνούντων ἔσωθεν τοῦ ναοῦ - ἀκολουθεῖ τό μέλος: "τίς ἔστιν οὗτος ..." - οἱ πάντες ἔξωθεν ἀντιφωνοῦσιν»*.

⁵⁷ Βλ. Bizāu I, *«Les Psaumes et leur interprétation dans le rituel orthodoxe de la consécration de l' église»*, στόν τόμο Liturgie, interprète de l' écriture, II dans les composition liturgiques, prières et chants, conférences Saint - Serge XLIXe semaine d' études liturgiques Paris, 24 -27 juin 2002, ὑπό C. Braga καί A. Pistoia, σ. 161.

⁵⁸ Πρβ. Hymnes' SC 238, τόμ. 5, Paris 1971, σ. 16-17.

⁵⁹ Αἰθιχηρό ἰδιόμελο τοῦ ἐσπερινοῦ: *«...Τό πνεῦμα τό Ἅγιον κελεύει πᾶσι τοῖς Ἀγγέλοις αὐτοῦ Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν ... ὅτι ἀνέβη Χριστός...»* προτελευταῖο τροπάριο τῆς λιτῆς: *«...αἱ ἀνώτεραι δυνάμεις ἔκραζον, λέγουσαι ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καί εἰσελεύσεται ὁ βασιλεύς τῆς δόξης...»* ἰδιόμελο μετά τό ἐωθινό εὐαγγέλιο: *«... βλέπουσαι δέ τόν οἰκεῖον Δεσπότην, τάς οὐρανίους πύλας αἶρουν διακελεύοντο...»*.

στήν ἁμαρτία. Ἀλλά, βέβαια, ὅπως ὁ Χριστός ὡς ἄνθρωπος, μέ τή θυσία Του ὡς ὀλοκληρωτική προσφορά στόν Θεό, εἶναι σέ θέση νά εἰσέλθει μετά τήν ἀνάστασή Του μέχρι τόν Πατέρα, ὑπεράνω τῶν ἀγγελικῶν τάξεων, τό ἴδιο μπορεῖ νά γίνει καί μέ τούς μάρτυρες, πού εἶναι ἐνωμένοι διά τῆς θυσίας τους μέ τόν Χριστό. Αὐτό λέγει καί ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ὅτι δηλαδή μόνο μέσα στήν κατάσταση τῆς καθαρῆς θυσίας πού ἀποκτοῦμε μέ τήν ἔνωση μέ τόν Χριστό μπορούμε νά εἰσέλθουμε στόν Πατέρα. Ἡ εἴσοδος τῶν μαρτύρων μέσα στήν ἐκκλησία, ἡ εἴσοδος στόν Πατέρα, εἶναι ἡ εἴσοδος τοῦ Χριστοῦ ἢ ἀλλιῶς συνοδεύει τήν εἴσοδο τοῦ Χριστοῦ μέ τή θυσία Του»⁶⁰. Αὐτά, ὅμως, ἔχουν συνέπειες στήν πνευματική μας πορεία. Ἔτσι συνεχίζει ὁ Δ. Στανιλοάε: «Γι' αὐτόν τόν λόγο, μετά τόν ἀρχιερέα πού τελεῖ τά ἐγκαίνια ἢ μετά τόν Χριστό πού ἀνοίξε γιά μᾶς τόν ἱερό τόπο ἐνώπιον τοῦ Πατέρα, εἰσερχόμαστε καί ἐμεῖς ἢ ἀλλιῶς εἰσέρχεται καί ἡ κοινότητα, ἡ ὁποία ἀνοίχτηκε στό νά Τόν ἀκολουθεῖ μέ τήν πίστη»⁶¹.

Ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας περιγράφει αὐτήν τή λειτουργική σκηνή ὡς ἐξῆς: «Ὅθεν ἀγίων μαρτύρων ὅστ᾽ λαβῶν εἰς τοῦτ' αὐτῷ παρεσκευασμένα καί θεῖς ἐπί θατέρου τῶν ἐπί τοῦ θυσιαστηρίου πινάκων, ἐν ᾧ τό φρικτόν τίθησι δῶρον, καί καλύψας, οἷς ἐκεῖνο καλύπτει, μάλα τε σεμνῶς ἀναιρεῖται καί κομίσας ἐπί τῆς κεφαλῆς ἐπί τόν ἀγιαζόμενον πρόεισιν οἶκον, λαμπάσι καί ἄσμασι καί θυώμασι καί μύροις τήν πρόοδον πολλῶν κοσμοῦντων αὐτῷ, καί οὕτω χωρῶν, ἐπεὶ καταλάβοι τόν νεών καί πρός αὐτῷ γένοιτο, ἴσταται μὲν πρό τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, κελεύει δέ τοῖς ἔνδον τὰς πύλας ἀνοίγειν τῷ τῆς δόξης Βασιλεῖ, καί αὐτάς τοῦ Δαυΐδ εἰπῶν τὰς φωνάς καί παρά τῶν ἔνδον ἀκούσας. ἄς ἐκεῖνος τούς ἀγγέλους λέγοντας ἀλλήλοις εἰσάγει τοῦ Σωτῆρος εἰς τόν οὐρανόν ἀνιόντος, τῶν θυρῶν ἀναπεταννυμένων εἴσεισι τό ἱερόν, σκεῦος ἐκεῖνο συγκεκαλυμμένον ἐπί τῆς κεφαλῆς ἔχων. Ἐπειδὴν δέ εἴσω τοῦ θυσιαστηρίου καί πρός αὐτῇ γένηται τῇ τραπέζῃ κατατίθεται μὲν ἐπ' αὐτῆς καί ἀνακαλύπτει, τόν δ' ἐγκείμενον αὐτῷ πλοῦτον ἀναιρεῖται μὲν ἐκεῖθεν, ἐντίθησι δέ θησαυρῷ τῷ μεγέθει τῶν ἐντιθεμένων συμμέτρῳ»⁶².

⁶⁰ *Spiritualitate si comuniune in liturghia Ortodoxă*, Craiova 1986, σ. 53-54.

⁶¹ Ὁ.π., καί στή συνέχεια παραθέτει τό χωρίο Ἐβρ. 9, 11-15 μέ προφανῆ στόχο νά συνδέσει ὅσα εἶπε καί ὅσα ἀκολουθοῦν μέ τό νόημα αὐτοῦ τοῦ χωρίου.

⁶² *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, ΕΠΕ 22, σ. 492.

Από αυτήν την περιγραφή υπογραμμίζουμε τὰ λόγια: «...καί οὕτω χωρῶν, ἐπεὶ καταλάβοι τὸν νεῶν καὶ πρὸς αὐτῷ γένοιτο...». Ἔχουμε μία ἀκόμη ἐρμηνεία πού δικαιολογεῖ καὶ τὸ μεγαλοπρεπές καὶ ἐπιβλητικό αὐτῆς τῆς λειτουργικῆς πράξης. Δηλαδή, ἔχουμε κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ 6^ο κεφάλαιο τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ὅπου περιγράφεται ἡ κατάληψη τῆς Ἱεριχοῦς ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο Ἰσραήλ, κατάληψη τοῦ νέου αὐτοῦ λατρευτικοῦ χώρου ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα πού συνοδεύεται, πλέον, ἀπὸ τὸν νέο Ἰσραήλ, τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα.

Αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία δικαιολογεῖ καὶ τὸν ἔντονο τρόπον τινὰ χαρακτήρα αὐτῆς τῆς λειτουργικῆς πράξης. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ νεότερη συνήθεια νὰ γίνεται αὐτός ὁ διάλογος μετὰ τὴν τελετὴ τῆς λιτάνευσης τοῦ Ἐπιταφίου καὶ τὴν ἐπιστροφή στὸν Ναό⁶³.

Τέλος, κατὰ τὸν I. Bizāu, ἡ λειτουργικὴ πράξη τῆς μεταφορᾶς τῶν ἱερῶν λειψάνων μέ κατεύθυνση τὸ ἱερό θυσιαστήριο μᾶς προϊδεάζει σέ μία μυστικὴ ἄνοδο πρὸς τὸν ἱερό λόφο τῆς Σιών καὶ τὸν Ναό του ὡς κέντρο τοῦ κόσμου. Ἐξάλλου, ἀπὸ ἐδῶ ὁ Μέγας Ἀρχιερέας Χριστός θά πραγματοποιήσῃ τὸν ἁγιασμό καὶ τὴ σωτηρία τῆς εὐχαριστιακῆς κοινότητας, γιὰ τὴν ὁποία ἀνήγειρε τὸ νέο θυσιαστήριο. Σέ αὐτὴν τὴ λειτουργικὴ στιγμή τῆς τάξης τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ μπορεῖ κάποιος νὰ ἐπισημάνῃ τὴν πλήρη ἐφαρμογὴ τῆς «ἀνοδικῆς πορείας», τὴν ὁποία συχνὰ ὑπαινίσσονται οἱ Ψαλμοί (ὅπως: Ψαλμ. 23, 3· 83, 6· 83, 8), ἡ ὁποία ἔγινε ἓνα θέμα καθοριστικό γιὰ τὴ μυστικὴ ζωὴ καὶ τὸν οἶκο τῆς λατρείας. Ἡ διαδρομὴ αὐτῆς τῆς ἀνόδου τῆς ἀγιότητας διασχίζει ὀλόκληρο τὸν λειτουργικὸ χῶρο πάνω στὸν ὀριζόντιο ἄξονα δύση - ἀνατολή, ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς ἐκκλησίας μέχρι τὸ ἱερό θυσιαστήριο⁶⁴.

2. Ἰδρυση - οἰκοδόμησις τῆς ἁγίας τραπέζης.

Σέ αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς ἀκολουθίας ψάλλονται οἱ Ψαλμοί 144 καὶ 22. Ἡ πράξη αὐτὴ περιελάμβανε τὴ στερέωση τῆς μαρμάρινης πλάκας τῆς ἁγίας τραπέζης ἐπὶ τοῦ ὑπάρχοντος στύλου ἢ στύλων (κολῶνες). Σήμερα, βέβαια, ἤδη ἡ ἁγία τράπεζα εἶναι ἔτοιμη καὶ παραμένει ἀνοιχτὴ μία ὀπή γιὰ τὴν κατάθεση τῶν ἱερῶν λειψάνων. Σύμ-

⁶³ Φουντουλή Ἰ., *Απαντήσεις εἰς λειτουργικὰς ἀπορίας*, τόμ. γ' Θεσσαλονίκη 1976, ἐρώτ. 228, σ. 75-78.

⁶⁴ Ὁ.π., σ. 162. Γιὰ τὸ θέμα τῆς μυστικῆς ἀνόδου μέσα στὸν λειτουργικὸ χῶρο παραπέμπει ὁ I. Bizāu στοὺς: Evdokimov Paul, *L'Art de l' icône, Teologie de la beauté*, Desclée de Brouner, 1981, σ. 134-137 καὶ Staniloae D., *Spiritualitate ...*, ὁ.π., σ. 37-46.

φωνα, όμως, μέ τήν παλαιότερη πρακτική ή ίδρυση - στερέωση τής αγίας τραπέζης συνιστά τήν πρώτη τελετουργική πράξη τής ακολουθίας τών έγκαινίων Μάλιστα δέ τό γεγονός ότι ό άρχιερέας μέ τά ίδια του τά χέρια ένεργεί τά άπαραίτητα γιά τή στερέωση τοῦ θυσιαστηρίου έντάσσεται στά πλαίσια τής βιβλικής τυπολογίας τής άναφερόμενης στή δημιουργία τοῦ άνθρώπου. Αύτή ή άρχετυπική πράξη τής οίκοδομήσεως τοῦ θυσιαστηρίου άνακαλεῖ τό γεγονός ότι ό Θεός «έπλασε τόν άνθρωπον, χοῦν από τής γῆς»⁶⁵ καί μάλιστα «κατ' εικόνα θεοῦ έποίησεν αυτόν»⁶⁶ καί τόν κάλεσε νά εἶναι «είκόνα» καί «ναός» τής παρουσίας Του στόν κόσμο. Αυτό φαίνεται συμβολικά καί από τό ότι ό άνθρωπος περπατάει όρθιος, πράγμα τό όποιο φανερώνει τόν όντολογικό του προσανατολισμό προς τά ύψη τοῦ ούρανοῦ. Έκτός από τήν κοσμολογική αύτή χροιά στήν άνοικοδόμηση τοῦ θυσιαστηρίου έχουμε καί τήν έν Χριστῷ άνάπλαση τοῦ άνθρώπου, μέσα από τά μυστήρια τής χριστιανικής μυήσεως, τά όποια προφητικά ύπενθυμίζονται μέ τά λόγια τοῦ 22^{ου} Ψαλμοῦ.

Άκόμη, ό Άρχιερέας έπιτελώντας αύτήν τήν έμβληματική λειτουργική πράξη συντελεῖ στό νά έγγραφεί μία όποιαδήποτε άνθρώπινη κοινότητα, ή όποία άναλαμβάνει τήν εύθύνη τής πνευματικῆς της προόδου στήν έν Χριστῷ ζωῆ, στήν πορεία προς τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καί συμβαίνουν αύτά, άφοῦ ή συνείδηση τής Έκκλησίας τό έπιβεβαιώνει. Τό ότι δηλαδή τό ιερό θυσιαστήριο προεικονίζει τό ίδιο τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ό όποῖος άποκαλύπτεται ό ίδιος ως «άκρογωνιαῖος λίθος»⁶⁷ ή «λίθος ζῶν»⁶⁸, όπως τόν όρίζει ή άποστολική κατήχηση. Αύτή ή χριστολογική χροιά τοῦ όρου «λίθος» τής άποστολικῆς διδασκαλίας, πού δόθηκε στήν παλαιοδιαθηκική σημασία τοῦ όρου, φαίνεται είδικά στους Ψαλμούς: 117 (22 - 24), 26 (7 - 11) καί 77 (19-23). Τελικά, ή κοινότητα γιά τήν όποία ό Άρχιερέας καθιερώνει τό νέο θυσιαστήριο οίκοδομεῖται ή ίδια εύχαριστιακά έν Χριστῷ, ώστε νά ισχύουν γι' αύτήν τά λόγια τοῦ Άποστόλου Παύλου: «έποικοδομηθέντες επί τῷ θεμελίῳ τῶν άποστόλων καί προφητῶν, όντως άκρογωνιαίου αυτού Ἰησοῦ Χριστοῦ, έν ᾧ πᾶσα οίκοδομή

⁶⁵ Γέν. 2, 7.

⁶⁶ Γέν. 5, 1.

⁶⁷ Έφεσ. 2, 20· πρβλ. Διονυσίου Άρεοπαγίτου, ό.π., σ. 485.

⁶⁸ ΑἰΠέτρ. 2, 4.

συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναόν ἅγιον ἐν Κυρίῳ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν πνεύματι»⁶⁹.

Τό ἱερό θυσιαστήριο εὐρισκόμενο μεταξύ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅπως ἡ κλίμακα τοῦ Ἰακώβ⁷⁰, λειτουργεῖ ὡς μυστηριακό ὄργανο διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Μέγας Ἀρχιερέας Χριστός θά καταστήσει ἐπίκαιρα ζῶσα πραγματικότητα τό ἔργο Του τῆς σωτηρίας καὶ τῆς θεώσεως μέσα στή ζωή τῆς συγκεκριμένης εὐχαριστιακῆς κοινότητας. Κατά τή διάρκειά αὐτῆς τῆς λειτουργικῆς πράξεως ὁ χορός ψάλλει τόν 144^ο Ψαλμό, ὁ ὁποῖος ὑμνεῖ τή δύναμη καὶ ἐξουσία τοῦ Θεοῦ -αὐτό φάνηκε μέ τό ἔργο τῆς δημιουργίας-, τήν ἀγιότητα καὶ τή δικαιοσύνη Του -αὐτό φανερώθηκε στό ἔργο τῆς ἀναδημιουργίας καὶ εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ-, καὶ τήν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶναι πλήρης ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας⁷¹.

Ὁ Ν. Καβάσιλας, κινούμενος στά πλαίσια τῆς χριστολογικῆς ἐρμηνείας τῆς πράξεως τῆς ἰδρύσεως τοῦ θυσιαστηρίου ἀναφέρει: «Ἐπεὶ δέ ὁ κοινός Δεσπότης τῶν δούλων οὐκ ἐξ ἐπιτάγματος προύνοήθη, οὐδ' ἔπεμψε τοὺς ἐπιμελησομένους, ἀλλ' αὐτός ἦλθε, καὶ πάντων δι' ὧν ἔδει σώσων αὐτουργός ἦν, τούτου χάριν τόν ἱεράρχην τόν ἐκείνου δεικνύντα μαθητήν αὐτοχειρία πηγνύναι τό θυσιαστήριον εἰκός ἦν, ὅθεν ἡμῖν αἰ πᾶσαι τῆς σωτηρίας εἰσὶν ἀφορμαί. Καὶ ταῦτα ποιεῖ, τόν ψαλμόν ἐκεῖνον ἐπὶ τοῦ στόματος ἔχων, "ὕψωσω σε, ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου", ὅς εὐχαριστίαν ἔχει τῷ Θεῷ καὶ μνήμην τῶν αὐτοῦ θαυμασίων»⁷².

Σύμφωνα μέ τήν τάξη μετά τόν 144^ο Ψαλμό συνεχίζεται καὶ ἡ ψαλμωδία τοῦ 22^{ου} Ψαλμοῦ στόν ὁποῖο τονίζεται ὅτι ὁ Θεός εἶναι ποιμένας, γεμάτος στοργή καὶ φροντίδα γιά τό ποιμνιό Του. Αὐτός ὁ ψαλμός ὀνομαζόταν καὶ ψαλμός τῆς χριστιανικῆς μνήσεως, καθόσον στήν ἀρχαία ἐκκλησία οἱ νεόφυτοι πορεύονταν ἀπό τό βαπτιστήριον στή σύναξη, ψάλλοντας τόν Ψαλμό 22, ὅπου θά ἐλάμβαναν τό χρίσμα καὶ θά συμμετεῖχαν γιά πρώτη φορά στή θεία εὐχαριστία⁷³. Μέσα στήν ἴδια προοπτική τῆς

⁶⁹ Ἐφεσ. 2, 20-22.

⁷⁰ Γέν. 28, 12-22.

⁷¹ Bizāu I, ὁ.π, σ. 144-145.

⁷² Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ὁ.π., σ. 496.

⁷³ Bizāu I, ὁ.π, σ. 146.

μετοχής στα ιερά μυστήρια ἐρμηνεύει τὸν Ψαλμὸ αὐτὸ καὶ ὁ Ν. Καβάσιλας⁷⁴. Ἐπίσης, μέσα στὴν ἴδια προοπτικὴ τῆς μυστηριακῆς ἐρμηνείας ἐρμηνεύουν τὸν 22^ο Ψαλμὸ καὶ οἱ Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Γρηγόριος Νύσσης, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Ἀμβρόσιος καὶ Αὐγουστῖνος στὰ πλαίσια τῶν μυσταγωγικῶν τους κατηχήσεων⁷⁵.

3. Πλύση, χρίση ἀγίας τραπέζης.

Ἡ πλύση μὲ χλιαρὸ νερὸ τῆς ἀγίας τραπέζης προηγεῖται τῆς χρίσεως μὲ τὸ Ἅγιο Μύρο, ὡς προετοιμασία τρόπον τινὰ τῆς χρίσεως. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ χλιαροῦ νεροῦ, τοῦ ροδοστάγματος καὶ τοῦ οἴνου ἐκτός τῆς προεικονίσεως τῆς χρίσεως μὲ τὸ ἅγιο Μύρο συνδέεται συμβολικὰ καὶ μὲ τὴν ταφή τοῦ Κυρίου. Ἐξάλλου, ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς τὴν πλύση τῶν ποδιῶν Του ἀπὸ τὴν ἀμαρτωλὴ γυναίκα τὴ συνέδεσε μὲ τὴν ταφή Του⁷⁶. Μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου ἡ ἀγία τράπεζα δὲν εἶναι ἀκόμη ὁ τάφος τοῦ Κυρίου ἀλλὰ τὸ κάθισμα, ὅπου καθόταν ὁ Κύριος στὸ σπῖτι τοῦ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ καὶ ὅπου δέχθηκε νὰ τοῦ πλύνουν τὰ πόδια μέσα στὴν προοπτικὴ τῆς ταφῆς Του. Ἡ χρίση τοῦ χλιαροῦ νεροῦ στὴν πλύση τῆς ἀγίας τραπέζης ἔχει κάτι τὸ ἀνάλογο μὲ τὴ χρίση τοῦ βραστοῦ νεροῦ («ζέον») πού χύνεται μέσα στὸ ἅγιο Ποτήριον μετὰ τὸν καθαγιασμό καὶ πρὶν τὴ θεία μετάληψη κλήρου καὶ λαοῦ⁷⁷, ὅπου βέβαια συμβολίζεται ἡ παρουσία, ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὰ δῶρα ἢ ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν Ἐκκλησίαν⁷⁸. Βέβαια, ἡ φράση πού συνοδεύει τὴν ἔκχυση τοῦ βραστοῦ νεροῦ «ζέσις Πνεύματος ἀγίου», δίνει τὸ δικαίωμα καὶ γιὰ μίαν πνευματικὴς φύσεως ἐρμηνεία, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι αὐτὸς πού μεταλαμβάνει πρέπει νὰ ἔχει κατὰ τὸ ἀποστολικὸ ρητὸ θερμὴ πίστη⁷⁹, ὡς προετοιμασία⁸⁰, καὶ ταυτόχρονα θὰ ὀδηγηθεῖ, διὰ τῆς θείας μεταλήψεως, μὲ τὴν ἐμφορία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, στὴ θερμὴ καὶ ζωντανὴ πίστη.

⁷⁴ *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, ὁ.π., σ. 498: «ταῦτα δὲ οὐχ ἀπλῶς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ὑμνεῖ, ἀλλ' αὐτῶν ἀπτεται τῶν παρόντων. Καὶ γὰρ καὶ βαπτίσματος μέμνηται καὶ τῆς θείας ἀλοιφῆς καὶ τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς φερούσης τὸν ἱερόν ἄρτον τραπέζης, τὸ δὲ βάπτισμα καὶ ὕδωρ ἀναπαύσεως καὶ τόπον χλόης καλεῖ, καὶ πομαινόμενος ὑπὸ Θεοῦ καλῆς εἰς τοῦτο κατασκηνώσεων ἔσχατον ἔφη».

⁷⁵ Bizāu I, ὁ.π.

⁷⁶ Πρβλ. *Ματθ.* 26, 12.

⁷⁷ Bizāu I, ὁ.π., σ. 147.

⁷⁸ Καβάσιλα Ν., *Εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν*, κεφ. 38, 1, 3-4, ὁ.π., σ. 186-188.

⁷⁹ *Ρωμ.* 12, 11: «Τῷ πνεύματι ζέοντες»· πρβλ. *Πράξ.* 18, 25· *Ἀποκ.* 3, 15-16.

⁸⁰ Ghenadie al Argesului, *Liturgica*, Βουκουρέστι 1877, σ. 118.

Στήν ἀκολουθία τῶν ἐγκαινίων τοῦ βαρβερينوῦ κώδικα 336 ὑπάρχει σαφῆς μνεία ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς χύνει τό χλιαρό νερό ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης σέ σχῆμα σταυροῦ τρεῖς φορές καί τή σπογγίζει. Τὴν ὥρα μάλιστα πού γίνεται αὐτή ἡ διεργασία ὁ χορός ψάλλει κατ' ἀντιφωνίαν τόν 83^ο Ψαλμό.

Ὁ I. Bizāu στά λόγια αὐτοῦ τοῦ Ψαλμοῦ βλέπει τόν ἀπόηχο τῆς συνήθειας τῶν Ἑβραίων ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης νά πραγματοποιοῦν ἱερές ἀποδημίες, προσκυνήματα στὸν Ναό τῆς Ἱερουσαλήμ, τρεῖς φορές τὸν χρόνο, κατὰ τίς ἐορτές τῶν Ἀζύμων ἢ τοῦ Πάσχα, τῶν Ἑβδομάδων ἢ τῆς Πεντηκοστῆς καί τῆς Σκηνοπηγίας⁸¹. Ἐπομένως, ἓνα πλῆθος Ἑβραίων ἀνά τὴν οἰκουμένη, τρίς τοῦ ἔτους, καταφθάνει στὴν Ἱερουσαλήμ προκειμένου νά συμμετάσχει στίς ἐορτές αὐτές προσφέροντας στὸν Ναό τίς ἀπαραίτητες θυσίες κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου καί πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ταυτόχρονα αὐτή ἡ προσκυνηματικὴ πράξη καί ἡ προσφορά τῶν θυσιῶν ἀνανέωνε γι' αὐτούς τὴ συνείδηση ὅτι ἀνήκουν στὴν οἰκογένεια τοῦ «λαοῦ τοῦ Θεοῦ», πού εἶχε τό προνόμιο τῆς ἀναμονῆς τοῦ Μεσσία. Ἔτσι ὁ Ναός μέ ὄλο τό λειτουργικὸ καί τελετουργικὸ του σύστημα τῆς προσφορᾶς τῶν θυσιῶν κ.ἄ. εἶχε καί τὸν προορισμὸ νά διατηρήσει αὐτὴ τὴ βασικὴ θεολογικὴ ἰδέα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τοῦ «λαοῦ τοῦ Θεοῦ» πού βρίσκεται σέ μία διαρκὴ ἐπαγρύπνηση πνευματικὴ, πού θά τὸν ὀδηγοῦσε νά ἀνιχνεύει τὴν ἔλευση τοῦ Μεσσία μέ τὴν ἀνάγνωση τοῦ Νόμου καί τὴν ἐρμηνεία τῶν «σημείων τῶν καιρῶν». Τὰ ἄσματα καί οἱ ψαλμοί (23, 47, 49, 83, 94 καί 99) καί κυρίως οἱ ψαλμοί τῶν Ἀναβαθμῶν (119-133) συνόδευαν τοὺς προσκυνητὲς πού ἀνέβαιναν στὸν Ναό τῶν Ἱεροσολύμων.

Γιὰ νά ἐπανέλθουμε στὴ λειτουργικὴ στιγμή τῶν ἐγκαινίων καί νά συνδέσουμε τὰ λεχθέντα περὶ τῶν προσκυνημάτων τῶν Ἑβραίων μέ τὰ τελούμενα στά ἐγκαίνια καί τὴν ψαλμωδία τοῦ 83^{ου} Ψαλμοῦ, κατὰ τὸν I. Bizāu, ὁ ἀρχιερέας συνδέει συμβολικὰ τὸν παλαιὸ Ἰσραὴλ μέ τὸν προορισμὸ τῆς εὐχαριστιακῆς κοινότητας, χάριν τῆς ὁποίας τελεῖ τὸν καθαγιασμὸ τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου. Ταυτόχρονα συνδέει τὴ μορφή τοῦ Ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ μέ τὴν Ἐκκλησία, χάριν τῆς ὁποίας πραγματο-

⁸¹ Πρβλ. Δευτ. 16, 16 - 17: «τρεῖς καιροὺς τοῦ ἑνιαυτοῦ ὀφθήσεται πᾶν ἀρσενικὸ σου ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἐάν ἐκλέξῃται αὐτόν Κύριος, ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν ἀζύμων καὶ ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν ἐβδομάδων καὶ ἐν τῇ ἐορτῇ τῆς Σκηνοπηγίας. Οὐκ ὀφθήσῃ ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου κενός· ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμιν τῶν χειρῶν ὑμῶν, κατὰ τὴν εὐλογίαν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἣν ἔδωκέ σοι».

ποιεί αυτήν την έντυπωσιακή ακολουθία των έγκαινίων. Έξάλλου, προς αυτό τό ιερό θυσιαστήριο τά τέκνα τής Έκκλησίας θά κινούνται προσκυνηματικά από Κυριακή σέ Κυριακή, από έορτή σέ έορτή -μάλιστα γιά τούς μοναχούς καθημερινά και πολλάκις τής ήμέρας- γιά νά κάνουν τά προσκυνήματά τους, νά συγκεντρώνονται γύρω από αυτό⁸² γιά νά έκφράσουν τήν ταυτότητά τους και τήν άρχοντική καταγωγή τους, ως «γένος έκλεκτόν, βασιλειον ιεράτευμα, έθνος άγιον, λαός εις περιποίησιν»⁸³, δηλαδή ό νέος «Ισραήλ του Θεού»⁸⁴, ό όποιος λατρεύει τόν Πατέρα «έν πνεύματι και άληθεία» (Ιωάν. 4, 23)⁸⁵.

Ό Ωριγένης όμιλεί γιά τούς χριστιανούς ότι βρίσκονται σέ πορεία ταξιδίου, όπως οι Έβραίοι πού διέσχισαν τήν έρημο περνώντας από τό ένα πνευματικό επίπεδο στό άλλο έως ότου κατορθώσουν νά φτάσουν στόν Πατέρα. Η έπιθυμία νά δοϋν τά μεγαλεία του Θεού τρέφεται από τήν έλπίδα καθόσον δέν τούς αφήνει νά άποκάμουν από τήν πορεία, τουναντίον αρχίζουν από τώρα νά βλέπουν⁸⁶.

Στήν ίδια συνάφεια τής άσκητικής και λειτουργικής άνόδου ό Γρηγόριος Νύσσης, μάλιστα έρμηνεύοντας περιστασιακά τό στίχο του 83^{ου} Ψαλμου: «... αναβάσεις έν τή καρδιά αυτού διέθετο», κάνει λόγο γιά τήν πνευματική άνοδο τής ψυχής, ότι δηλαδή «τάς καλές ταύτας αναβάσεις έν τή καρδιά αυτού διέθετο, πάντοτε έκ δυνάμεως πορευομένης εις δύναμιν ...»⁸⁷.

Έμεϊς, βέβαια, γνωρίζουμε ότι και ή ίδια ή θεία λειτουργία είναι μία πνευματική πορεία⁸⁸ άνόδου, στήν όποία οι πιστοί «έν ένι στόματι και μιᾷ καρδίᾳ» δοξάζουν τόν Θεό, στή συνέχεια μεταλαμβάνουν του σώματος και του αίματος του Κυρίου και, στό τέλος, άναφωνοϋν διαπιστωτικά: «είδομεν τό φῶς τό άληθινόν, έλάβομεν Πνεϋμα

⁸² Πρβλ. *Εϋχή εις τό νίπτειν τάς χειράς*: «Νίψομαι... και κυκλώσω τό θυσιαστήριον» καθώς και τό τροπάριο του γ' άντιφώνου του γΰήχου: «κύκλω τής τραπέζης σου εύφράνθητι, καθορών σου ποιμενάρχα, τά έγκονα φέροντα, κλάδους άγαθοεργίας».

⁸³ ΑΨΠέτρ. 2, 9.

⁸⁴ Γαλ. 6, 16.

⁸⁵ Bizāu I, ό.π., σ. 148.

⁸⁶ P.G. 12, Όμιλία ΚΗΨτούς Αριθμούς, 9.

⁸⁷ P.G. 44, Όμιλία ΘΨΕίς τό Άσμα τών Ασματων, 969Α· πρβλ. ό.π., 968C.

⁸⁸ Πρβλ. Σμέμαν Αλεξάνδρου, *Γιά νά ζήση ό κόσμος*, μετάφρ. Ζήσιμου Λορεντζάτου, Αθήνα 1970, σ. 40-41: «... Τή λειτουργία τής εύχαριστίας τήν καταλαβαίνουμε καλύτερα σάν ένα ταξίδεμα ή λιτανεία. Είναι ό πηγαμιός τής έκκλησίας στή διάσταση τής βασιλείας... Τό ταξίδεμα αρχίζει όταν οι χριστιανοί αφήνουνε τό σπιτικό τους και τό κρεβάτι τους». Επίσης, πρβλ. Καραϊσαρίδη Κ., Η θεία λειτουργία από τά σύμβολα στήν πραγματικότητα, *Θεολογία*, τόμ. 75, τεϋχ. 2, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2004, σ. 469-486, όπου παρουσιάζεται ή θεία λειτουργία ως μία πορεία από τά σύμβολα στήν πραγματικότητα, αναλύοντας βασικά σημεία από τήν ιερά προσκομιδή έως τό «Δι' εύχων ...» τής θείας λειτουργίας.

έπουράνιον, εϋρομεν πίστιν ἀληθῆ ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γάρ ἡμᾶς ἔσωσεν».

Σάν συνέχεια τῆς πλύσεως τῆς ἁγίας τραπέζης, πρὶν τῆ χρήση της μέ ἅγιο Μύρο, γίνεται ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα καὶ ἡ πλύση μέ οἴνάνθη καὶ ροδόσταγμα, ἐπιχέοντας τρίς ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, κάνοντας τρεῖς σταυρούς καὶ λέγοντας τοὺς στίχους 9 καὶ 10 τοῦ 50^{οῦ} Ψαλμοῦ: «Ραντιεῖς με ὑσώπῳ καὶ καθαρισθήσομαι, πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι· ἀκουτιεῖς μοι ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην, ἀγαλλιάσσονται ὀστέα τεταπεινωμένα». Ἀκολούθως, ψάλλεται ὀλόκληρος ὁ Ψαλμός. Γιά πρώτη φορά ψάλλεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἓνας ἀπὸ τοὺς ὡς ἄνω προβλεπόμενους ψαλμούς τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων.

Ὁ I. Bizāu τὴν πλύση τῆς ἁγίας τραπέζης μέ οἶνο καὶ ροδόσταγμα, βασιζόμενος κατ' ἀρχὴν στό Συμεών Θεσσαλονίκης⁸⁹, τῆ συνδέει, ὅπως εἶδαμε καὶ σέ ἄλλη συνάφεια, μέ τό περιστατικό τοῦ βαρύτιμου μύρου, μέ τό ὁποῖο ἔρρανε τὸν Κύριο ἡ ἁμαρτωλὴ γυναῖκα στό σπίτι τοῦ Σίμωνα τοῦ λεπροῦ⁹⁰, ἀλλὰ καὶ μέ τό παράδειγμα τοῦ Μελχισεδέκ⁹¹. Ἐπίσης, αὐτὴ ἡ λειτουργικὴ πράξη φανερώνει ὅτι «τό θυσιαστήριον τοῦτο οἶνον εὐώδη διὰ τὴν χάριν καὶ ζωτικόν, κατὰ μίμησιν τοῦ Μελχισεδέκ, προσκομίσει τῷ Θεῷ» καὶ ἐπιλέγει ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης «ἐν πᾶσι γάρ τοῖς θείοις καὶ προφητεῖαι προάγονται»⁹².

Ὅμως, ἐν συνδυασμῷ μέ τὴν ψαλμωδία τοῦ 50^{οῦ} Ψαλμοῦ, καὶ μάλιστα μέ τό περιεχόμενο τῆς ἀντίστοιχης εὐχῆς πού συνοδεύει αὐτὴ τὴν πράξη, ὁ I. Bizāu βλέπει ἐδῶ ἓνα ἔντονο στοιχεῖο πνευματολογίας⁹³. Στὴ συνέχεια ἐπεξηγεῖ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν πνευματολογία καὶ τῆ συνδέει μέ τοὺς «καρπούς» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιά τοὺς ὁποίους κάνει λόγο ὁ Ἀπόστολος Παῦλος⁹⁴. Βλέποντας σέ αὐτὴν τὴν πράξη τό σύμβολο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, χύνεται πάνω στὴν ἁγία τράπεζα ὁ ἀρωματισμένος εὐώδης οἶνος τὴν ἴδια στιγμὴ πού ψάλλεται ὁ 50ός Ψαλμός, καθόσον οἱ δύο στίχοι

⁸⁹ Περὶ τοῦ Ἁγίου Ναοῦ καὶ τῆς τούτου καθιερώσεως, ὁ.π., 316Α-Β.

⁹⁰ Πρβλ. Ματθ. 26, 6-13.

⁹¹ Γέν. 14, 18.

⁹² Ὁ.π.

⁹³ Παραπέμποντας, γενικά, στό νά τονίσει ὅτι ἡ πνευματολογία εἶναι κυρίαρχο στοιχεῖο στὴ λειτουργικὴ παράδοση τῆς Ανατολῆς, στό ἔργο τοῦ Bobrinsky Boris, *Communion du Saint-Esprit*, Bellefontaine 1992.

⁹⁴ Γαλ. 5, 22-23.

του πού συνοδεύουν αυτήν τή λειτουργική πράξη άπεικονίζουν, όσο είναι δυνατόν, καθαρά τή φυσική δυναμική τής πνευματικῆς λειτουργικῆς πράξης «σαρκωμένης» διά τῶν καρπῶν πού áκολουθοῦν τόν «έγκαινισμό τοῦ Πνεύματος» στόν Ναό καί σέ κάθε καθαρή καρδιά (Ψαλμ. 50, 11-13). Τό τελευταῖο συνιστᾷ ἰδεατό στόχο, ὁ ὁποῖος τροφοδοτεῖ καί κατευθύνει ὅλα τά στάδια τής ἐν Χριστῷ ζωῆς⁹⁵.

Στή συνέχεια, ὁ I. Bizāu κάνει μία ἐκτεταμένη παρέμβαση μέ ἀφετηριακή σκέψη τή σάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου ὡς πρός τίς συνέπειες τίς ἀνθρωπολογικές καί κοσμολογικές. Μνημονεύει ἕνα κομμάτι ἀπό τήν ἀρχή καί τό τέλος τής προτελευταίας εὐχῆς τής καθιερώσεως τής ἀγίας τραπέζης, πού ἀναφέρεται στήν ὡς ἄνω θεολογική θέση. Ἀναφέρεται καί πάλι ἐρμηνευτικά στό Γαλ. 5, 22-23 καί στό ΑἴΚορ. 3, 9 γιά νά τονίσει τό θυσιαστήριο τής καρδιάς τοῦ ἀνθρώπου καί τό θυσιαστήριο τής ἀγαπητικῆς προσφορᾶς πρός τόν πλησίον, τά ὁποῖα θα ἐλκύσουν τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Συνδέει τήν ἀνακαίνιση τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν ἀνακαίνιση ὁλόκληρης τής κτίσεως σύμφωνα μέ τό Ρωμ. 8, 20-21. Ἀκολουθῶς, μετά ἀπό μία παρέκβαση στή διδασκαλία τοῦ ἀγίου Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ, περί τοῦ κόσμου ὡς ναοῦ τοῦ Θεοῦ καί συμβόλου τής βασιλείας, ἐπιστρέφει στήν πράξη τής πλύσεως μέ ζεστό νερό, ἀρώματα καί οἶνο τής ἀγίας τραπέζης γιά νά δηλώσει ὅτι αὐτές οἱ προκαταρκτικές λειτουργικές πράξεις στοχεύουν στό νά διατηρήσουν τήν ὕλη τοῦ θυσιαστηρίου στή φυσική της κατάσταση πού εἶχε πρό τής ἐπελθούσης φθορᾶς μέ τήν πτώση τοῦ Ἀδάμ.

Μέ δύο παραπομπές, μία στόν Ἀλέξανδρο Σμέμαν⁹⁶ καί μία στόν Mircea Eliade⁹⁷, ὁ I. Bizāu θέλει νά διευκρινίσει ὅτι τό ζητούμενο μέ τίς ἱεουργικές λειτουργικές πράξεις δέν εἶναι ἡ ἐπισήμανση μιᾶς διχοτομικῆς σχέσης ἱεροῦ καί βέβηλου ἀλλά τό στοιχεῖο τής ἱεροφάνειας, αὐτό τό κάτι ἄλλο πού γίνεται μέ τή μεταμόρφωση τοῦ βέβηλου διά μέσου τῶν λειτουργικῶν πράξεων⁹⁸. Ἄν δεχόταν κάποιος ὅτι μεταξύ τοῦ καθαγιασμοῦ τής Ἐκκλησίας καί τῶν μυστηρίων τής χριστιανικῆς μυστικῆς δέν ὑπάρχει σέ μυστηριακό ἐπίπεδο κάποια σύγχυση ἀλλά μία συμμετρία, ἡ ὁποία

⁹⁵ Bizāu I., ὁ.π., σ. 149 καί σημ. 41, ὅπου παραπέμπει μέ τήν ἔνδειξη πρβλ. στό Ruggieri Vincenzo, *Consacrazione e dedicazione di chiesa secondo il Barb. gr. 336*, 1988 (= *Orientalia Christiana...*, σ. 106).

⁹⁶ Schmemmann A., «Worship in a Secular Age», στό *St. Vladimir's Theological Quarterly*, 1972, τόμ. 16, ἀριθμ. 1· ἀναδημ. ὡς παράρτημα στό *For the Life of the World*, St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1988, σ. 117-134.

⁹⁷ Mircea Eliade, *Le Sacré et le Profane*, Gallimard, 1979, σ. 15-16.

⁹⁸ Bizāu I., ὁ.π., σ. 151.

άντικατοπτρίζεται και στά έπιμέρους στοιχειά που άπαρτίζουν τό περιεχόμενο αύτων των άκολουθιών, τότε θά κατανοούσε καλύτερα τή σημασία όρισμένων λειτουργικών πράξεων των έγκαινίων καθώς και τους δεσμούς που ύπάρχουν μεταξύ των πράξεων και των ψαλμών, που ψάλλονται κατά τή διάρκεια τής ολοκλήρωσής τους. Μέ τίς προκαταρκτικές καθαρτικές πράξεις τής άγίας τραπέζης προσφέρονται οι προϋποθέσεις για ένα περιβάλλον φυσιολογικό, έναν τόπο αύθεντικό, όπου οι άκτιστες ενέργειες του Άγίου Πνεύματος θά έκχύνονται πλήρως μέσα από τήν τελική χρίση μέ τό άγιο Μύρο. Αύτή είναι ή έννοια που ό άρχιερέας ψάλλει τόν 50^ο Ψαλμό μέχρι νά ολοκληρώσει τή λειτουργική καθαρτική πράξη⁹⁹.

4. Η χρίση μέ τό άγιο Μύρο.

Πρόκειται άσφαλώς για τήν άποκορύφωση τής καθαγιαστικής πράξης τής καθιέρωσης, των έγκαινίων ενός ναού. Σύμφωνα μέ τόν έλληνικό βαρβερινό κώδικα 336 κατά τή χρίση μέ τό άγιο Μύρο ψάλλεται τρίς τό «Άλληλούια» όπως και στήν άκολουθία του άγίου Βαπτίσματος¹⁰⁰.

Η ψαλμωδία του παλαιοδιαθηκικού ύμνου «άλληλούια», που συναντάται συχνά στή χριστιανική λατρεία, έχει τήν έννοια δοξολογικής έκφρασης ως μυστικής εισόδου στήν πραγματικότητα τήν ύπερουράνια τής Βασιλείας του Θεού. Τό «άλληλούια» μέ τό νά συνοδεύει κάποια λόγια ή κάποια ιερουργική πράξη ύπονοεί ή έπικυρώνει μία θεοφανία ή, επίσης, κάποια κατάσταση τής ψυχής που σχετίζεται μέ τήν παρουσία Έκείνου, που άποκαλύπτεται αύτοπροσώπως μέσα στήν καθαρότητα τής καρδιάς και στή θέα του πνεύματος που έπισκιάζεται από τή χάρη του Παναγίου Πνεύματος¹⁰¹. Αύτή ή ψαλμωδία είναι τρόπον τινά ένας χαιρετισμός άπέναντι στή θεϊκή παρουσία περισσότερο έκφραστικός από όποιαδήποτε ανθρώπινα λόγια. Έτσι, μέ αύτήν τήν ψαλμωδία δημιουργείται ένα μελωδικό έορταστικό πλαίσιο για τή χρίση τής άγίας τραπέζης μέ τό άγιο Μύρο και μέ αυτόν τόν τρόπο έκφράζεται, επίσης, ή χαρά τής εύχαριστιακής κοινότητας, ή όποία θά δοξάσει διά μέσου του νέου

⁹⁹ Ο.π.

¹⁰⁰ *L' Eucologio Barberini gr. 336*, ό.π., σ. 161.

¹⁰¹ Πρβλ. *Ματθ. 5, 8*: «Μακάριοι οι καθαροί τή καρδιά ότι αύτοί τόν Θεόν όψονται» και *ΑΰΚορ. 12, 3*: «... και ούδεις δύναται είπειν Κύριον Ίησοϋν εί μή έν Πνεύματι Αγίω».

θυσιαστηρίου της τήν έν Πνεύματι παρουσία του Χριστού. Στην τάξη τών έγκαινίων που περιγράφει ο βαρβερινός κώδικας 336 προβλέπεται ή ψαλμωδία του 132^{ου} Ψαλμού. Ο προφήτης Δαβίδ λέγοντας αυτά τά ποιητικά λόγια υπαινίσσεται τήν τάξη του έγκαινιασμού από τόν μεγάλο Άρχιερέα της Παλαιᾶς Διαθήκης, συγκεκριμένα τόν Άαρών, ο οποίος άνοιξε τή διαδοχή τών μεγάλων άρχιερέων του Ίσραήλ¹⁰² και προεικόνιζε τόν Χριστό, τόν Μεγάλο Άρχιερέα της σωτηρίας μας, «ὅς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τῶν ἁγίων λειτουργός καί τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καί οὐκ ἄνθρωπος»¹⁰³. Από τήν ἄλλη πλευρά ο Ψαλμός 132 μέσα από τή μυστηριακή θεώρηση βρίσκει πλήρη εφαρμογή στην ἴδια τή ζωή τών χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι συγκεντρώνονται γύρω από τό νεοεγκαινιασθέν θυσιαστήριο για νά ζήσουν τήν έμπειρία του μυστικού σώματος του Χριστού, ὥστε νά γίνουν καί οἱ ἴδιοι τελικά κεχρισμένοι μέσα από τή βαπτισματική χρίση καί νά ἀποκτήσουν τήν πνευματική δύναμη νά προσλαμβάνουν ὁ ἕνας τόν ἄλλον ὡς ἀδελφοί έν Πνεύματι μέσα στην έν Χριστῶ ἀγάπη¹⁰⁴.

Τέλος, μέσα στην ἴδια ἔννοια του συνδέσμου της ἀγάπης μεταξύ τών ἀδελφῶν, τό νέο θυσιαστήριο ἐπιβάλλεται καί ὡς «καθέδρα δικαιοσύνης» για ὀλόκληρη τή χριστιανική κοινότητα, πού εἶναι καλεσμένη ν' ἀνταποκριθεῖ ἀληθινά στην ἐπιταγή «τοῦ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπί τό αὐτό». Ο Κύριος στό Ματθ. 5, 23-24¹⁰⁵ βγάζει στην ἐπιφάνεια ἕνα εἶδος κατευθυντήριας γραμμῆς ὕψιστης σημασίας αὐτῆς τῆς «λειτουργίας τοῦ ἀδελφοῦ»¹⁰⁶.

¹⁰² Πρβλ. Ἔξοδ. 40, 13: «καί ἀλείψεις αὐτούς, ὃν τρόπον ἤλειψας τόν πατέρα αὐτῶν, καί ἱερατεύσουσί μοι· καί ἔσται ὥστε εἶναι αὐτοῖς χρίσμα ἱερατείας εἰς τόν αἰῶνα, εἰς τάς γενεάς αὐτῶν» καί Λευϊτ. 8, 12: «καί ἐπέχεε Μωυσῆς ἀπό τοῦ ἐλαίου τῆς χρίσεως ἐπί τήν κεφαλῆν Ἀαρῶν καί ἔχρισεν αὐτόν καί ἡγίασεν αὐτόν».

¹⁰³ Ἐβρ. 8, 1-2. Αὐτό τό χωρίο του Ἀποστόλου Παύλου συσχετίζεται μέ τήν προφητεία του Βαρλαάμ, ὅπου περιγράφεται ή καταγωγή του Χριστού, πού θά γεννηθεῖ ἀπό τό γένος του Ἰακώβ, πράγμα πού ὀδηγεῖ τό Βαρλαάμ νά δεῖ σέ ὄραμα τίς σκιανές-οικογένειες του Ἰσραήλ νά σκορπίζονται «... ὡσεὶ νάπαι σκιάζουσαι καί ὡσεὶ παράδεισοι ἐπί ποταμῶ καί ὡσεὶ σκιναί, ἃς ἔπηξε Κύριος, καί ὡσεὶ κέδροι παρ' ὕδατα» (Ἀριθμ. 24, 6).

¹⁰⁴ Τό κείμενο του 13ου Ψαλμοῦ εἶναι σαφῶς δηλωτικό τῶν ὡς ἄνω: «Ἰδοὺ δὴ τι καλόν ἢ τι τερπνόν, ἀλλ' ἢ τό κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπί τό αὐτό; ὡς μύρον ἐπί κεφαλῆς τό καταβαῖνον ἐπί πώγωνα, τόν πώγωνα του Ἀαρῶν, τό καταβαῖνον ἐπί τήν ῶαν του ἐνδύματος αὐτοῦ· ὡς δρόσος Ἀερμών ή καταβαῖνουσα ἐπί τά ὄρη Σιών· ὅτι ἐκεῖ ἐνετεῖλατο Κύριος τήν εὐλογίαν, ζοήν ἔως του αἰῶνος».

¹⁰⁵ «Ἐάν οὖν προσφέρῃς τό δῶρον σου ἐπί τό θυσιαστήριον κάκεῖ μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατά σου, ἄφες ἐκεῖ τό δῶρόν σου ἔμπροσθεν του θυσιαστηρίου, καί ὑπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῶ ἀδελφῶ σου, καί τότε ἐλθὼν πρόσφερε τό δῶρόν σου».

¹⁰⁶ Buzău I, ὀ.π., σ. 153-154.

5. Ένδυση αγίας τραπέζης.

Στό τελευταίο κομμάτι της τάξεως των έγκαινίων ένδύεται ή αγία τράπεζα μέ τά κατάλληλα (λαμπρά) καλύμματα¹⁰⁷. Σέ αυτήν τήν τελευταία φάση ψάλλονται οι Ψαλμοί 92 καί 25. Ό τελευταίος στίχος τοῦ 92ου Ψαλμοῦ: «*Τά μαρτύριά σου έπιστώθησαν σφόδρα· τῷ οἴκῳ σου πρέπει αγίασμα, Κύριε, εἰς μακρότητα ήμερῶν*» έχει εφαρμογή, έν προκειμένῳ, στό νέο θυσιαστήριο, τό ὁποῖο μέ τήν ιερουργική διαδικασία τῶν έγκαινίων έγινε «οἶκος Θεοῦ». Κατά τόν κώδικα 266 πού χρονολογεῖται στά τέλη τοῦ θ'καί αρχές τοῦ ι'αἰώνα καί καταγράφει τό Τυπικό της Μονής τοῦ αγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου¹⁰⁸, τό τροπάριο «*ὅσοι εἰς Χριστόν έβαπτίσθητε, Χριστόν ένεδύσασθε*» ψαλλόταν σάν έφύμνιο στους πρώτους στίχους τοῦ Ψαλμοῦ 92¹⁰⁹, ὁ ὁποῖος δοξάζει τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ μέσα στήν οἰκουμένη. Τό γεγονός ὅτι συναντᾶμε τόν ἴδιο Ψαλμό κατά τήν πράξη της ένδυσης της αγίας τραπέζης, μετά τόν καθαγιασμό της, καί στό ἅγιο βάπτισμα, πάλι μετά τήν τέλεσή του, κατά τήν είσοδο από τό Βαπτιστήριο στήν εύχαριστιακή σύναξη ὑποδεικνύει γιά ἄλλη μία φορά τή σχέση ἀναλογίας τῶν έγκαινίων μέ τό ἅγιο βάπτισμα.

Ἡ ψαλμωδία, ἀκολούθως, τοῦ Ψαλμοῦ 25 ἔρχεται νά ὑπενθυμίσει τίς πνευματικές ὑποχρεώσεις καθαρότητος καί έν γένει πνευματικῆς προετοιμασίας, τίς ὁποῖες ὀφείλουν νά καλλιεργοῦν ὅσοι προσεγγίζουν τό καθαγιασμένο πλέον θυσιαστήριο κληρικοί καί κατ' επέκταση οι λαϊκοί. Εἶναι ένδεικτικό αὐτῆς της σημασίας τοῦ Ψαλμοῦ τό γεγονός ὅτι οι στίχοι 5 - 12, τό δεύτερο ἡμισυ τοῦ Ψαλμοῦ, συνιστοῦν τό περιεχόμενο της εύχῆς πού ἀπαγγέλλει ὁ λειτουργός μετά τήν ένδυσή του μέ τά ιερά ἄμφια καί πρό της ένάρξεως της ιερᾶς προσκομιδῆς. Μάλιστα ὁ στίχος 8: «*Κύριε ήγάπησα εύπρέπειαν οἴκου σου καί τόπον σκηνώματος δόξης σου*» ψάλλεται ὡς «Κοινωνικόν»¹¹⁰. Γιά τόν Ψαλμό 25 ἔχουμε τή μαρτυρία τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας

¹⁰⁷ Ό Συμεών Θεσσαλονίκης περιγράφει έπακριβῶς τή διαδικασία επικόλλησης τῶν τεσσάρων ὑφασμάτων μέ τίς μορφές τῶν Εὐαγγελιστῶν στίς τέσσερις γωνίες της αγίας τραπέζης καί στή συνέχεια τό πρώτο λευκό σταθερό κάλυμμα, πού καλύπτει ὀλόκληρη τήν αγία τράπεζα, τό λεγόμενο «κατασάρκιο», καθώς καί τό τελευταίο λαμπρό κάλυμμα τό «τραπεζοφόριο» κατά τόν Συμεών ἢ ἡ «έπενδυτή» κατά τή νεότερη ὀρολογία, ὀ.π., σ. 316-317.

¹⁰⁸ Mateos J., *Le Typicon de la grand Église I. Le Cycle de douze mois*, Rome 1962, σ. X-XVIII.

¹⁰⁹ Φουντούλη Ἰ., *Απαντήσεις εἰς λειτουργικάς ἀπορίας*, τόμ. Δ' Ἀθήνα 1994, σ. 65.

¹¹⁰ Ό Ἰ. Φουντούλης, *Έγκαινιαστικόν*, ὀ.π., σ. 65, προσθέτει ὡς «κοινωνικόν» καί τό τέλος τοῦ 92 Ψαλμοῦ: «*τῷ οἴκῳ σου πρέπει αγίασμα, Κύριε, εἰς μακρότητα ήμερῶν*».

ὅτι ψαλλόταν κατά τή διάρκεια τῶν ἐγκαινίων τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ τῆς Τύρου ἀπό ὀλόκληρο τόν λαό¹¹¹.

6. Τά ἀναγνώσματα τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Μέ τήν ἀκολουθία τῶν ἐγκαινίων σχετίζονται, πέραν τῶν ψαλμῶν πού ἤδη ἀναφέραμε, ἑννέα βιβλικά ἀναγνώσματα. Τά τρία ἐξ αὐτῶν εἶναι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπως τά Βασ. Γ΄Β, 22-23, 27-30, Ἰεζ, 43, 27, 44, 1-14, Παροιμ. 3, 19-34 καί ἀναγινώσκονται στήν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς παραμονῆς τῆς ἡμέρας τῶν ἐγκαινίων. Τό πρῶτο ἀνάγνωσμα σχετίζεται μέ τά ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος καί παραθέτει τά λόγια τῆς εὐλογίας, τά ὁποῖα ἀπήγγειλε ὁ βασιλιάς Σολομών¹¹². Τό δεύτερο ἀνάγνωσμα τοῦ προφήτη Ἰεζεκιήλ ἀναφέρεται στόν καθαγιασμό τοῦ Ναοῦ καί εἰδικότερα τοῦ θυσιαστηρίου μέ εἰδική ἀναφορά στή δόξα τοῦ Θεοῦ πού κάλυψε τόν Ναό καί τό θυσιαστήριο, ὡς ἔνδειξη εὐαρέσκειας τοῦ Θεοῦ γιά τήν οἰκοδόμηση τοῦ Ναοῦ καί τοῦ θυσιαστηρίου καί τρόπον τινά ἔγκριση τῶν γενομένων διά τοῦ σημείου αὐτοῦ τῆς θεοφανίας καί παρουσίας τοῦ Θεοῦ¹¹³. Τό τρίτο ἀνάγνωσμα τῆς Σοφιολογικῆς Γραμματείας φαίνεται κάπως, ὄχι ἄμεσα, σχετιζόμενο μέ τά ἐγκαίνια, ἐκτός ἂν ἔχει τήν πρόθεση νά δείξει ὅτι, ὅπως ὁ Θεός μέ τή σοφία καί τή γνώση Του ἔπλασε τόν κόσμο, ἔτσι καί οἱ ἄνθρωποι πού οἰκοδόμησαν, ἐν προκειμένῳ, αὐτόν τόν Ναό ἔκαναν ἕνα σοφό ἔργο. Πλήν, ὁμως, θά πρέπει νά ἔχουν ὑπ' ὄψιν τους ὅτι ἐκτός τῆς ἀνοικοδόμησης τῶν ναῶν πρέπει νά φροντίζουν νά ἐπιμελοῦνται πνευματικά τόν ἑαυτό τους καί νά μή λησμονοῦν ὅτι, ὅπως ἀναφέρει τό κείμενο τῶν Παροιμιῶν: «κατάρρα Θεοῦ ἐν οἴκοις ἀσεβῶν· ἐπαύλεις δέ δικαίων εὐλογοῦνται»¹¹⁴.

Ἀκολουθοῦν τά τρία ζεύγη καινοδιαθηκικῶν ἀναγνωσμάτων ἐκ τῶν ὁποίων τά τρία ἀποστολικά ἀναγνώσματα εἶναι παρμένα ὅλα ἀπό τήν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή

¹¹¹ P.G. 20, ὁ.π., 849-852A: «καί μή μόνον γε ὁ καθείς ἀλλά καί πάντες ἀθρώως ἐνί πνεύματι καί μιᾷ ψυχῇ γεραίροντες ἀνευφημοῦμεν...». Ὁ Ψαλμός 25 θεωρεῖται ἀπό τόν André Fyrillas ὡς τό ἀρχαιότερο στοιχεῖο τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων (βλ. ὁ.π., σ. 133-134 μέ παραπομπή ὡς ἄνω στόν Εὐσέβιο Καισαρείας).

¹¹² Γ΄Βασ. 8, 15-30. Γενικά γιά τόν Ναό τοῦ Σολομῶντος καί τά ἐγκαίνια του βλ. Καραῖσαρίδη Κ., Ὁ Χριστιανικός Ναός. Λειτουργική καί θεολογική θεώρηση, ἐκδ. Ἄθως, Ἀθήνα 2007, σ. 44 κ. ἐξ.

¹¹³ Γ΄Βασ. 8, 10-13.

¹¹⁴ Παροιμ. 3, 33.

τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, κατά σειρά ἀναγνώσεως: Ἐβρ. 2 (11-18), 9 (1-7) καί 3 (1-3). Κύριο θέμα αὐτῶν τῶν ἀποστολικῶν περικοπῶν εἶναι τό πρόσωπο καί τό ἀπολυτρωτικό ἔργο τοῦ Χριστοῦ, διά τῆς προσφορᾶς τῆς σταυρικῆς Του θυσίας, ἐν συσχετισμῷ μέ τό πρόσωπο καί τό ἔργο τοῦ Μωυσέως καί ἀσφαλῶς καταδεικνύεται ἡ ἀνωτερότητα καί ἡ μοναδικότητα τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Συμπληρωματικά τῶν ὡς ἄνω εἶναι ἡ σύναψη τῆς νέας ἐν Χριστῷ Διαθήκης, διά τοῦ αἵματος τῆς θυσίας Του, ἔναντι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καθώς καί ἡ ἀντικατάσταση τοῦ παλαιοῦ ναοῦ καί τῶν προσφερομένων θυσιῶν μέσα σέ αὐτόν διά μέσου τῆς ἱερωσύνης τῆς Π.Δ. μέ τή μοναδική θυσία τοῦ Κυρίου, πού προσφέρθηκε στόν ναό τοῦ σώματός Του, ὁ ὁποῖος τελικά εἶναι καί ἡ ἀληθινή σκηνή πού ἀντικατέστησε τή μωσαϊκή σκηνή.

Τό πρῶτο εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα Ματθ. 16, 13-19 ἀναφέρεται στήν ὁμολογία τοῦ Πέτρου ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας. Εἶναι προφανές ὅτι στήν προκειμένη περίπτωση ἡ θεολογική ἐκκλησιολογική αὐτή ἄποψη, πού κατά λέξη ἀναφέρεται στήν οἰκοδόμηση τῆς ἐκκλησίας, μπορεῖ, ἂν βέβαια ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν κατά γράμμα, νά συσχετιστεῖ καί μέ τήν Ἐκκλησία - Ναό ὡς οἰκοδόμημα.

Τό δεύτερο εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα εἶναι τό Λουκ. 10, 38-42 καί 11, 27-28. Ἀναφέρεται στήν ἐπίσκεψη τοῦ Ἰησοῦ στή Μάρθα καί τή Μαρία, τίς ἀδελφές τοῦ Λαζάρου, καί τελειώνει μέ τή διαπιστωτική τοποθέτηση τοῦ Κυρίου ὅτι εἶναι ἀξιωμακάριστοι αὐτοί πού ὄχι μόνο ἀκοῦν ἀλλά ταυτόχρονα τηροῦν τόν νόμο τοῦ Θεοῦ.

Τό τρίτο εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα εἶναι τό Ἰωάν. 10, 20-30¹¹⁵. Καί τά δύο ὡς ἄνω εὐαγγελικά ἀναγνώσματα δέν ἔχουν κάποια ὀργανική σχέση μέ τήν ἀκολουθία τῶν ἐγκαινίων καί τήν πράξη γενικά τοῦ καθαγιασμοῦ τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου καί τοῦ ναοῦ. Τό δεύτερο ἀνάγνωσμα ἀναφέρεται μόνο στό γεγονός ὅτι, ὅταν ὁ Κύριος πραγματοποίησε τή συγκεκριμένη διδασκαλία γιά τό πρόσωπό Του, τή σχέση Του μέ τόν Πατέρα ἀλλά καί μέ τούς ἀνθρώπους (ὡς Ποιμένος μέ τά πρόβατά Του) βρισκόταν στή στοά τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος καί ἐορτάζονταν τά ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ. Ὁ S. Salaville μετά ἀπό τή μελέτη χειρογράφων, παλαιῶν ἐντύπων εὐχολογίων ἑλληνικῶν, σλαβικῶν, σερβικῶν καί ρουμανικῶν καθώς καί ἐκδόσεων δυτικῶν πρὸς

¹¹⁵ Ὁ Ἰ. Φουντούλης σέ αὐτό τό εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα παραλείπει τούς τελευταίους δύο στίχους (29-30), μάλλον γιά τήν ἀποφυγή πλεονασμοῦ.

χρήση τῶν Οὐνιτῶν, διαπίστωσε ὅτι τό ἀποστολικό καί εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα τῆς λειτουργίας τῶν ἐγκαινίων, τό τρίτο ζευγος δηλαδή, προβλέπεται νά εἶναι τό Ἐβρ. 3, 1-3 καί Ματθ. 16, 13-19 ἀντίστοιχα. Ὅμως, στίς νεότερες ὀρθόδοξες ἐκδόσεις τῶν εὐχολογίων πού περιλαμβάνουν τήν ἀκολουθία τῶν ἐγκαινίων, καί ἀναφέρει ἀρκετές, ἐνῶ ὡς ἀποστολικό ἀνάγνωσμα προβλέπεται τό Ἐβρ. 3, 1-3 καθ' ἕλξιν ἀπό τήν ἑορτή τῆς 13ης Σεπτεμβρίου πού ἔχουμε ἀνάμνηση τῶν πρώτων ἐγκαινίων τῆς βασιλικῆς τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως τῶν Ἱεροσολύμων, γιά τό εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα προτείνεται τό Ἰωάν. 10, 22-28, ἐνῶ θά ἔπρεπε νά ἀναγινώσκεται τό Ματθ. 16, 13-19. Τελικά, ὁ ἴδιος δέ βρίσκει ικανοποιητική ἐξήγηση καί παραθέτει τό σωστό, ὅπως προσπάθησε νά καταδείξει, τρίτο εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα τῆς λειτουργίας τῶν ἐγκαινίων, ἐνῶ τό εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα Ἰωάν. 10, 22-30 τό παραθέτει στήν τελευταία παραπομπή τῆς μελέτης του¹¹⁶.

Στήν ἔκδοση τῆς τάξης τῶν ἐγκαινίων (ἔκδοση τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), ὅπου τά ἐγκαίνια χωρίζονται ἀπό τή θεία λειτουργία, ὡς τρίτο εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα προβλέπεται τό Ἰωάν. 10, 22-30 (μέ ἐσφαλμένη ἔνδειξη ἕως 31)¹¹⁷ καί γιά τή θεία λειτουργία τό θέμα ἐπαφίεται στήν πρωτοβουλία τοῦ προεστῶτος τελετουργοῦ ἀρχιερέα, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά συμβουλευτεῖ τίς διαλαμβανόμενες τυπικές διατάξεις. Ὁ Ἰ. Φουντούλης, ὁ ὁποῖος ἔχει συνδέσει στό «Ἐγκαινιαστικόν» τήν ἀκολουθία τῶν ἐγκαινίων μέ τή θεία λειτουργία, καταχωρίζει ὡς τρίτο εὐαγγέλιο (τῆς θείας λειτουργίας) τό Ἰωάν. 10, 22-28 μέ τή μνεία ὅτι, ἂν συμπέσει Κυριακή ἢ ἑορτή, λέγεται πρῶτα τό Εὐαγγέλιο τῶν ἐγκαινίων καί ὡς δεύτερο τῆς Κυριακῆς ἢ τῆς ἑορτῆς¹¹⁸.

Πάντως θά μπορούσε νά διακινδυνεύσει κανεῖς μία ὑπόθεση, ὑπό μορφήν ἐρωτήματος: Μήπως οἱ ὀρθόδοξοι στίς νεότερες ἐκδόσεις τῶν εὐχολογίων ἀπέφυγαν τό εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα Ματθ. 16, 13-19, ὅπου ὑπάρχει ἡ γνωστή ὁμολογία τοῦ Πέτρου καί τήν ὁποία ἐρμήνευσαν πολλές φορές οἱ ρωμαιοκαθολικοί θεολόγοι μέ τό πρίσμα τῶν ἐκκλησιολογικῶν ἐπιδιώξεων τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας; Καί, ἐπίσης, μήπως καί ὁ κατά τά ἄλλα διαπρεπῆς ἐπιστήμονας S. Salaville ὑπέπεσε στόν

¹¹⁶ Salaville S., ὀ.π., σ. 48-55.

¹¹⁷ ὀ.π., σ. 60-61.

¹¹⁸ ὀ.π., σ. 63-64.

πειρασμό νά διαμαρτύρεται γί' αὐτήν τήν ἀλλαγὴν, ὄχι μόνο ἀπό λόγους ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας ἀλλὰ καί γιά λόγους πιστότητας στή θεολογική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας του;

Ἐπίλογος.

Εἶδαμε ὅτι ἡ τελετὴ τῶν ἐγκαινίων εἶναι πολύ παλαιά, ὑπάρχει στήν Παλαιά Διαθήκη, στόν εἰδωλολατρικό κόσμο καί, ἐπιπλέον, καθόσον θεωροῦνταν πολύ σημαντικό ἐκκλησιαστικό γεγονός, παρατηροῦμε ὅτι στόν «Συναξαριστή» μνημονεύονται εἴκοσι πέντε περιπτώσεις ἐγκαινίων πόλεων, μονῶν καί κυρίως χριστιανικῶν ναῶν¹¹⁹.

Ἐπιπλέον, συνεπικουροῦντος καί τοῦ γεγονότος ὅτι μετά τό 313 μ.Χ. ἐπί Μ. Κωνσταντίνου, ὅταν καθιερώθηκε μέ τό διάταγμα τῶν Μεδιολάνων ἡ ἀνεξιθρησκεία, λόγω ἀκριβῶς καί τοῦ ἐνδιαφέροντος καθῶς καί τῆς συνδρομῆς τῶν χριστιανῶν πλέον αὐτοκρατόρων, ἡ τελετὴ ἐπενδύθηκε μέ στοιχεῖα μεγαλοπρέπειας¹²⁰. Βέβαια, αὐτό τό ἱστορικά ἐπιβεβαιωμένο ὡς ἄνω στοιχεῖο παρέμεινε, ὡς μή ὥφειλε, μέχρι καί σήμερα, ὅταν ἰδιαίτερα οἱ κληρικοί τοῦ ἀνωτάτου βαθμοῦ ἐπικαλοῦνται καί ἐπιδιώκουν στήν ἱεροτελεστική τους συμπεριφορὰ τή λεγόμενη «βυζαντινὴ μεγαλοπρέπεια».

¹¹⁹ Βλ. Βίκτωρος Ματθαίου, *Ὁ μέγας Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἔκδ. γ' Ἀθήνα 1971, τόμ. ΙΔ' Ἐυρετήριον, σ. 537-538 {Ἐγκαίνια Μονῆς Βαθέος Ρύακος (Ἰανουαρίου 13, τόμ. Α' σ. 254), Ἐγκαίνια Ναοῦ Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου (Ἀπριλίου 25, τόμ. Δ' σ. 543), Ἐγκαίνια Ναοῦ νέας Ἐκκλησίας (Μαΐου 1, τόμ. Ε' σ. 27), Ἐγκαίνια Ναοῦ ἐν τοῖς Κύρου (Μαΐου 5, τόμ. Ε' σ. 131), Ἐγκαίνια Κωνσταντινουπόλεως (Μαΐου 11, τόμ. Ε' σ. 253), Ἐγκαίνια Ναοῦ τῆς Παντανάσσης (Μαΐου 13, τόμ. Ε' σ. 329), Ἐγκαίνια Ναοῦ τῆς Θεοτόκου (Ἰουλίου 9, τόμ. Ζ' σ. 182), Ἐγκαίνια Ναοῦ τῆς Θεοτόκου (Ἰουλίου 18, τόμ. Ζ' σ. 326), Ἐγκαίνια Ναοῦ τοῦ Τ. Προδρόμου (Ἰουλίου 20, τόμ. Ζ' σ. 398), Ἐγκαίνια Ναοῦ Ἀρχ. Μιχαήλ ἐν Χάλδαις (Ἰουλίου 26, τόμ. Ζ' σ. 516), Ἐγκαίνια Ναοῦ τῆς Θεοτόκου (Ἰουλίου 28, τόμ. Ζ' σ. 572), Ἐγκαίνια Ναοῦ ἐν Βλαχέρναις (Ἰουλίου 31, τόμ. Ζ' σ. 605), Ἐγκαίνια Ναοῦ τοῦ Θεολόγου (Αὐγούστου 2, τόμ. Η' σ. 51), Ἐγκαίνια Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος (Αὐγούστου 4, τόμ. Η' σ. 63), Ἐγκαίνια Ναοῦ Πέτρου καί Παύλου (Αὐγούστου 8, τόμ. Η' σ. 155), Ἐγκαίνια Ναοῦ Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης (Αὐγούστου 11, τόμ. Η' σ. 178), Ἐγκαίνια Ναοῦ Ὑπερ. Θεοτ. τό β' ἐν τῷ Οἴκῳ Ἁγ. Εἰρήνης (Σεπτεμβρίου 6, τόμ. Θ' σ. 166), Ἐγκαίνια Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως (Σεπτεμβρίου 13, τόμ. Θ' σ. 284), Ἐγκαίνια Ναοῦ Ἁγ. Γεωργίου (Νοεμβρίου 3, τόμ. ΙΑ' σ. 113), Ἐγκαίνια Ναοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐν Κυπαρίσσῳ (Νοεμβρίου 26, τόμ. ΙΑ' σ. 667), Ἐγκαίνια Ναοῦ Θεοτ. ἐν Κουράτορος (Δεκεμβρίου 7, τόμ. ΙΒ' σ. 252), Ἐγκαίνια Ναοῦ Ἁγ. Μάρτ. Χριστοφόρου (Δεκεμβρίου 16, τόμ. ΙΒ' σ. 471), Ἐγκαίνια Ναοῦ ἐν τοῖς Χαλκοπρατείσις (Δεκεμβρίου 18, τόμ. ΙΒ' σ. 516), Ἐγκαίνια Ναοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας (Δεκεμβρίου 23, τόμ. ΙΒ' σ. 619), Ἐγκαίνια Ναοῦ τῶν Ἁγ. Τεσσαράκοντα (Δεκεμβρίου 29, τόμ. ΙΒ' σ. 754)}.

¹²⁰ Ἀπό τόν Μ. Κωνσταντῖνο ἀρχίζει ἡ γενίκευση τῆς τελέσεως ἱερῶν ἐγκαινίων στούς χριστιανικούς Ναούς (βλ. Mitrofanovici, *Liturgica*, ὁ.π., σ. 865-866 καί Lebedew, *Liturgica*, ὁ.π., σ. 426). Ὁ π. André Fyrrillas σχηματοποιεῖ τούς παράγοντες ἀνάδειξης τῆς λαμπρότητος τῆς ἀκολουθίας ὡς ἐξῆς: α) la generosite imperiale, β) la presance d' une grande nombre de eveques en grand apparat, γ) L' a affluance du clerge et des fideles (ὁ.π., σ. 131).

Ἡ σύγχρονη λειτουργική ἐπιστήμη ὀφείλει μία τεκμηριωμένη ἀπάντηση στό ἐρώτημα τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων, βάσει ἰδιαίτερα τῆς χειρογράφου παραδόσεως¹²¹, καί παράλληλα νά δώσει περισσότερο σαφεῖς ὁδηγίες γιά τήν ἐπιτέλεσή της, ὥστε ν' ἀποφεύγονται, συνεπικουρούσης δυστυχῶς καί τῆς σύγχρονης τεχνολογίας τῶν ὀπτικοακουστικῶν μέσων μετάδοσης τῶν ἱερῶν τελετῶν, λατρευτικές εἰκόνες οἱ ὁποῖες ἐγγίζουν τά ὅρια τοῦ κοσμικοῦ θεάματος.

Ὁ μακαριστός καί σοφός διδάσκαλος τῶν λειτουργικῶν μας πραγμάτων Ἰωάννης Φουντούλης χρησιμοποίησε τήν εὐκαιρία τῆς τελέσεως τῶν ἱερῶν ἐγκαινίων τοῦ ἱεροῦ Μετοχίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας Ἁγίου Ὄρους, ὑπό τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κ.κ. Βαρθολομαίου, καί στήν εἰδική ἔκδοση τῆς ὡς ἄνω Μονῆς, Εὐχολόγιον Δ[ ] ἐγκαινιαστικόν, στήν εἰσαγωγή κατέθεσε τίς ἀπόψεις του γιά τήν ἱστορία τῶν διάφορων μερῶν τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων, μέ τή θεία λειτουργία τρόπον τινά ὡς πρῶτο μέρος αὐτῆς. Αὐτή ἡ τοποθέτησή του ἴσως εἶναι καί ἡ σπουδαιότερη, καθόσον συνάδει μέ τήν ἀρχαία λειτουργική πράξη τῆς σύναψης τῶν ἱερῶν μυστηρίων μέ τή θεία λειτουργία, καί ἔτσι περιορίζει τά στοιχεῖα τῆς ἐπιδίωξης περιττῆς μεγαλοπρέπειας κ.λπ.

Ὅμως, δυστυχῶς, τό ἔργο τοῦ μακαριστοῦ καθηγητοῦ, ἐντάσσεται στά πλαίσια τῆς λειτουργικῆς πράξης μιᾶς ἀγιορείτικης μονῆς. Μέχρι σήμερα δέν ἔγινε ἐπίσημα δεκτό ἀπό τήν ἑλλαδική Ἐκκλησία καί ἀφέθηκε ὡς μία ἰδιαίτερη λειτουργική προτίμηση μιᾶς ἱερᾶς μονῆς, ὡς ἡ ὡς ἄνω μνημονευθεῖσα.

Τό ἐρώτημα πού προκύπτει γιά τήν ἑλλαδική Ἐκκλησία εἶναι διπλό: αὐτή ἡ ἔκδοχή τῶν ἐγκαινίων ἀφήνεται νά ὑπάρχει παράλληλα μέ τήν τάξη τῶν ἐγκαινίων τή διαλαμβανομένη στήν ἐπίσημη ἔκδοση τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος;

¹²¹ Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε ὅτι στήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς χειρόγραφοι κώδικες: ὑπ' ἀριθμ. 210 (ιδ[ ]), 662 (ιβ[ ]δ[ ]), 663 (ιε[ ]στ[ ]), 848 (ιε[ ]), 2473 (ιε[ ]), 734 (ιη[ ]), 668 (ιζ[ ]), 754 (ιζ[ ]). Στή Βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Σινᾶ ὁ ὑπ' ἀριθμ. 957 (ια[ ]). Στή βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων ὁ Κοισλιανός, ὑπ' ἀριθμ. 213 (ια[ ]). Τέλος, ὁ ἤδη μνημονευθεῖς ὑπ' ἀριθμ. 336 ἑλληνικός Βαρβερινός κώδικας.

Καί, ακόμη, οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πού εἶναι οἱ κατά πλειονότητα τελοῦντες ἐγκαινία στις ἱερές τους μητροπόλεις, θά ἔχουν τήν εὐχέρεια νά ἐπιλέγουν ὅποια ἐκδοχή προτιμοῦν;

Ἡ, τέλος, θά αὐτοσχεδιάζουν καί θά συνθέτουν, πρᾶγμα λειτουργικά ἐπικίνδυνο γιά τήν ἀλλοίωση τῆς τάξης καί τοῦ νοήματος τῆς θαυμάσιας καί θεολογικωτάτης αὐτῆς ἀκολουθίας τῆς τελέσεως τῶν ἱερῶν ἐγκαινίων; Ἴσως τά ἐρωτήματα αὐτά θά πρέπει νά μελετηθοῦν ἀπό τήν Ἐπιτροπή μας καί ἐν συνεχείᾳ νά γίνει ἀνάλογη εἰσήγηση στήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.